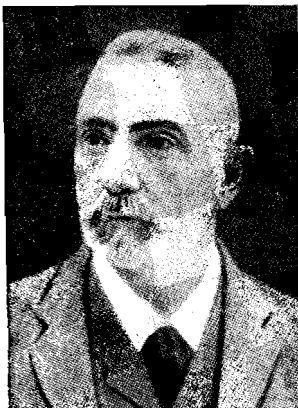

BORELLI VRANSKI, 1. Andrija, * 1758, † 1816, načelnik Zadra od 1812 do 1815, potomak porodice Borelli, koja se krajem 17. st. doselila iz Bologne u Dalmaciju. Mletačka republika dala joj je 1752 pridjevnik Vranski i plemićki naslov »conte«. Andrija Borelli Vranski, jedan od najistaknutijih pristaša ideja francuske revolucije u Dalmaciji, načelnik Zadra za vrijeme francuskoga vladanja, pokazao je za vrijeme opsade Zadra od strane Engleza i Austrijanaca 1813 vanrednu hrabrost i trijeznu spremnost, da pomogne svojim sugrađanima i svom gradu. Spasio je grad od ponovnog prisilnog zajma, koji je tražila francuska uprava. Usred bombardiranja stajao je na čelu građanske čete, koja je sprečavala širenje požara uzrokovanih bombardiranjem. Kad se Zadar nije dao više braniti, pošao je na čelu općinskoga vijeća francuskom zapovjedniku grada generalu Ritzu tražeći, da predade Zadar, u čemu je i uspio.

LIT.: G. Novak, *A. B. V.*, Novosti, Zagreb 1930. G. N.

HUBERT BORELLI

2. Hubert, * Biograd n. m. 29. VII. 1854, † Šibenik 7. III. 1938, promicatelj narodnog gospodarstva i rodoljub. Srednju je školu svršio u Splitu, gdje je 1875 napravio ispit zrelosti, a zatim je pohađao Visoku gospodarsku školu u Magyaróváru. Glavni rad mu je bio u Zemaljskom gospodarskom vijeću, kojemu je bio i predsjednik od 1905 do svoje smrti. To je vijeće do konca svjetskoga rata bilo u Zadru, a zatim je prešlo u Split. B. je mnogo radio na podizanju zapuštenog poljodjelstva, a kao načelnik svog rodnoga mjesta (od 1892 do početka svjetskoga rata) nastojao je pridici tu dotada veoma za-

puštenu općinu. Za svoga boravka u Zadru bio je duša i osnivač gotovo svih hrvatskih društava.

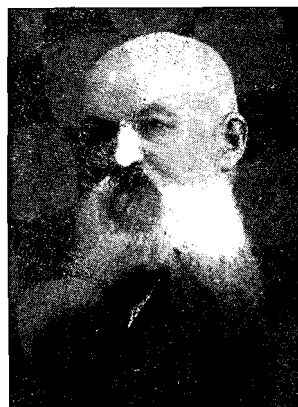
LIT.: Poljodjelski vjesnik, br. 4., Split 1938. U.

3. Manfred, * 1836, † 1914, član plemićke porodice Borelli, čuven sa svoga govora u pojačanom carevinskom vijeću 26. IX. 1860 prigodom prijedloga većine za federativno uređenje habsburške monarhije. Iza govora Strossmayerova, koji je tražio samostalnost Hrvatske, i Ambroza Vranicanija, koji je kazao, da bi trebalo, da se Hrvatskoj pripoji Dalmacija, govorio je B. protiv pripojenja Dalmacije Hrvatskoj, jer da »nije još vrijeme za to«. Iako je bio protivnik sjedinjenja u ovo doba, B. je isticao, da je u Dalmaciji »velika većina naroda po jeziku, duhu i srcu hrvatska«. Isto tako naglasio je B., da Dalmatinci osjećaju za Hrvatsku »najsrdacniju simpatiju«.

G. N.

BORENIĆ, Martin, * Cogerštof (Burgenland) 7. XI. 1850, učitelj, pisac i prosvjetni radnik među burgenlandskim Hrvatima. Za hrvatske škole u đurskoj biskupiji sastavio je početnicu. Neko je vrijeme uređivao *Kršćanski kalendar*, koji je izlazio u *Železni*, i *Kalendar sv. Antuna Padovanskoga*. Sa svojim drugom Nankovićem sastavio je crkveni *Jačkar* za hrvatske učiteljkantore.

LIT.: M. Ujević, *Gradišćanski Hrvati*, Zagreb 1934. Z. D.

MARTIN BORENIĆ

BORG, Arne, iz Stockholma, vanredni plivač. Pobijedio je na Olimpijskim igrama 1928 u plivanju od 1500 m. Kasnije je postao učiteljem plivanja u Norveškoj, Švicarskoj, Belgiji, Estonskoj, Letonskoj i u Švedskoj. Postigao je i svjetski rekord u plivanju od 300 yarda do 1 engl. milje.

F. B.

BORGHESE, Giovanni Antonio, * Polizzi Generosa (Sicilija) 1882, talijanski kritičar, pripovjedač i pjesnik. Ulazi vrlo mlad u književnost sa *Storia della critica in Italia* (1905), kojom se odmah proslavio. Povodi se najprije za Croceom, a zatim nastoji, da se od njega odci-

jepi, naročito u isticanju intelektualističkog i tehničkog vida umjetničkog djela, gledanog u vezi s poviješću. U studijama, koje je štampao po različitim novinama i časopisima, bio je jedan od najdosljednijih kritičara i mnogo je koristio poznavanju suvremene svjetske književnosti. Svoje članke sabrao je u *La vita e il libro* (I—III, 1911—1913; II. izd. Bologna 1923—28). U ovoj predratnoj periodi važne su mu studije G. D'Annunzio (1909) i *Mefistofele* (1911). Poslije rata posvetio se više pripovjedačkoj umjetnosti, pjesništvu i kazalištu. Vrlo mu je značajan roman *Rubè*, snažan prikaz drame, koju je proživio autor i mnogi od njegove generacije. U njemu izražava očaj nad siromaštvom ideja i skepticizam nad propašću estetsko-individualističkih D'Annunzijeveih ideala. Knjiga *Poesie* (1922) duhovno se povezuje s tim romanom. Objektivniji i vedriji pokazuje se B. u novelama, od kojih mnoge imaju veliku umjetničku vrijednost. Objavio je različna povijesna djela i dvije drame, od kojih je značajna *La tragedia di Mayerling* (1925).

BIBL.: Druga djela i kritike: *Studii di letteratura moderna*, 1915; *Tempo di edificare*, 1924; *Ottocento europeo*, 1927. Pripovjedačka djela: *I vivi e i morti*, roman, 1923; *La città sconosciuta*, novele, 1925; *Le belle*, id., 1927; *Il sole non è tramontato*, proze, 1928; *Autunno di Costantinopoli*, 1928. Teatar: *L'arciduca*, 1924; i *Lazzaro*, 1925.

LIT.: L. Russo, *I narratori*, Rim 1923; A. Tilgher, *Ricognizioni*, Rim 1924; A. Momigliano, *Impressioni di un lettore contemporaneo*, Milan 1928; E. Palmieri, *Borgese*, Napulj 1927; A. Gargiullo, *Letteratura italiana nel Novecento*, Firenca 1940. P. M.

VILLA BORGHESE U RIMU (Foto Anderson)

BORGHESE, rimska porodica, podrijetlom iz Siene, koju je izdigao do jedne od prvih u Rimu *Camillo B.* Ovaj je 1596 postao kardinal, a od 1605 do 1621 bio je papa pod imenom Pavao V. Jedna se od njegovih sestara udala za Francesca Caffarellija. Iz toga se braka rodio sin *Scipione* (1576—1633), koji je uzeo ime B., pošto ga je papa učinio kardinalom i adoptirao. Njegovom je pobudom sagrađena Villa B. i osnovana glasovita zbirka antiknih umjetnina. — *Knez Camillo* (1775—1832), koji se oženio kao francuski časnik Paulinom, sestrom Napoleona I., morao je 1807 Napoleonu odstupiti dio zbirke antiknih skulptura, koja je prenesena u Louvre, ali je 1815 djelomice vraćena. — *Knez Pavao* (1845—1920) zapada u financijske neprilike, te 1891 i 1892 vila i zbirka dolaze na dražbu. Obiteljski je arhiv kupio za Vatikan Leon XIII., vilu i zbirku umjetnina 1901 kupila je talijanska država, a perivoj je 1903 prešao u vlasništvo grada Rima.

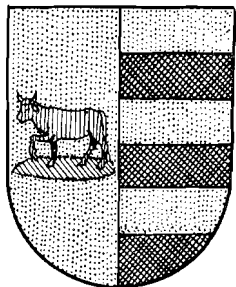
Palazzo B., palača u Rimu na trgu istoga imena. Za kardinala Dezza počeo ju je graditi 1590 Martino Lunghi, a svršio 1607 Flaminio Ponzio za papu Pavla V. Dvorište okružuje galerija u prizemlju s redom dvostrukih, međusobno lukom povezanih dorskih, a u prvom katu jonskih stupova, odajući svu dražest visoke renesanse. Do 1891 nalazila se u prizemlju glasovita zbirka slika, koja je tada prenesena u vilu B.

Villa B., klasičan uzorak vile u čistom ranom baroku; nalazi se u parku Monte Pincio u Rimu; danas Villa Umberto I. Sagrađio ju je 1615 na zemljištu stare rimske porodice Cenci po narudžbi kardinala Scipiona Caffarelli-Borghese Nizozemac Hans van Xanten iz Utrechta, koji je u Rimu kao graditelj nazvan Fiammingo ili Vasanzio. Oko vile je velik perivoj, za koji je izveo nacрте Domenico Savino. U vili je porodica B., po kojoj je dobila vila i ime, s vremenom pribrala dragocjenu i glasovitu zbirku antiknih skulptura; od tih je 1807 jedan dio Napoleon I. prenio u

Louvre (*Hermafrodit*, t. zv. *Seneka na umoru*, *Borgeski borac*, *Borgeski Ares*), od čega je 1815 nešto opet vraćeno. G. 1891 prenesena je u vilu B. i galerija slika iz Palazzo B., u kojoj se među drugima nalaze od Raffaella *Kristovo polaganje u grob*, od Domenichina *Dijanin lov* i *Kumska Sibila*, od Correggia *Danaja*, od Tiziana *Nebeska i zemaljska ljubav* i dr. Galerija je danas jedan od najljepših rimskih muzeja slika i kipova ne isključujući ni novije umjetnike (kip Pauline Borghese-Bonaparte kao Venere od Canove). Od 1901 vlasništvo je države.

LIT.: A. Venturi, *Il Museo e la Galleria Borghese*, Rim 1903; K. Woermann, *Geschichte der Kunst*, III., Leipzig i Beč 1911.

BORGIA, španj. plemićka porodica iz Játive kod Valencije u Španjolskoj (*Borja*). Bila je u cvatu od 13. do 18. st., ali je postigla općenitije značenje samo aktivnim sudjelovanjem u političkom i kulturnom životu talij. renesanse. Njezin uspon počinje s biskupom valencijskim *Alonzom B.*, koji je došao s Alfonsom Aragonskim u Napulj i bio 1455 do

GRB OBITELJI BORGIA

1458 papom (→ Kalikst III.). Od sinova njegove sestre *Isabelle*, udate za njezina bratića *Jofré de B. y Doms*, zauzeo je *Pedro Luis* (1432—1458) jedno od glavnih svjetovnih mjesta u crkvenoj državi, a *Rodrigo*, koga je papa Kalikst imenovao za kardinala, sjeo je i sam na papinsku stolicu 1492 kao *Aleksandar VI.* (v.). U značaju toga prelata bilo je nešto, što oćarava, ali je bilo i mnogo bezobzirnosti. Od više djece, kojih se ocem ponajviše i priznavao, najznatnija su za povijest ona, koja su potekla iz njegova dugogodišnjeg odnošaja s *Vannozzom Cattanei* (1444—1518) i koju možemo upravo označiti talijanskom kneževskom dinastijom B. Čini se, da je Vannoza bila rodom iz gornje Italije, a njezin ju je zaštitnik tri puta udavao. Dvoje njihove djece: *Juan* (1476—1497), koji je naslijedio rano preminuloga polubrata *Pedra Luisa mladega* (oko 1458—1488) kao vojvodu od Gandije, i drugi *Jofré* (1481/2—1517), najmlađi od braće, koji je postavljen za kneza od Squillace, važni su samo kao osnivači svojih plemićih porodica. *Francisco B.*, unuk Juana (* 1510 u Gandiji), proglašen je 1671 svecem; poslije časne državničke karijere stupio je 1546 kao udovac u isusovački red, postao 1565 njegov treći general i stekao zasluga za unutarnje uređenje reda, misijskih rad i osnutak zavoda Collegium Romanum. Umro je u Rimu 30. IX. 1572. Njegov unuk *Francisco de Borja*, na koga je prešao naslov izumrle grane Squillace, istaknuo se kao podkralj Perua i kao španjolski epski i religiozni pjesnik; počašćen od suvremenika naslovom »kralj španjolskih pjesnika«, umro je 1658. Granom španjolskih B., koja se doselila u Italiju još u ranom srednjem vijeku (up. *Annuario della Nobiltà Italiana* 1883, str. 229), smatra se i plemićka porodica, koja cvate još u 20. st. u Velletriju. Od nje potječu dva znamenita sabirača starina u 18. st., od kojih je *Alessandro B.* (1682—1764) bio nadbiskup u Ferrmu, a njegov nećak *Stefano B.* (* Velletri 3. XII. 1731, † Lyon 23. XI. 1806) postao 1789 kardinal i upravljao diktatorski crkvenom državom 1798 uoči pobjede revolucionarnog režima. Arheološko se blago prvoga nalazi u napuljskom muzeju, dok su zbirke Stefanove pripojene vatikanskoj knjižnici kao »fondi Borgiani«. Među glavne ličnosti svoje epohe ubrajaju se naprotiv ostala djeca Rodriga B. i Vannoze: *Cesare* i *Lucrezia*.

Cesare B., * vjerojatno 1475, † 12. III. 1507. Prvobitno određen za svećenički stalež, dobiva temeljitu humanističku naobrazbu i postaje biskup u Pamploni, pa nadbiskup u Valenciji (1493) i kardinal. Na njegove svjetovne sklonosti nije to nimalo utjecalo. Pošto ga je otac predao 1495 kao taoca pobjedničkim Francuzima, pobjegne još u Velletriju i vrati se naskoro u Rim. Vjerojatno je, da je ovdje dao 1497 poticaj za umorstvo svoga brata *Juana od Gandije*; zatim je baštiniio njegove posjede. Predajući francuskom kralju Luju XII. željno očekivano dopuštenje za sklapanje braka prikloni se 1498, tada već riješen crkvenih dužnosti, potpuno francuskoj politici u Italiji. Kad nije uspio dobiti za ženu zakonitu princezu napuljsku, oženi se 1499 Charlottom d'Albret navarskom. Kako se Francuska protivila njegovu izravnom zahvatu u donju Italiju, a isto tako i u Firencu i Bolognu, ulaže odsad (1499—1502) veći

CESARE BORGIA
Portret nepoznatog Lombardijca iz g. 1500
Rim, Palazzo Venezia

(Foto Alinari)

dio svojih snaga, svoga ratničkog umijeća i političke spretnosti u težnju, da zavlada postepeno Romagnom, koja se nalazila u vlasti mnogih malih knezova. G. 1501 postane vojvodom od Romagne, a novim tečevinama pridruži dijelelove južne Toskane i Umbrije. Boraveći privremeno u Rimu iskoristio je to, da ukloni politički nepoželjna šurjaka, koji je pripadao napuljskoj kraljevskoj kući. G. 1502 udružili su se protiv njega uklonjeni potentati, pomognuti od nezadovoljnih časnika i porodice Orsini, koja je bila uvijek u osobito neprijateljskom odnosu prema porodici Borgia. Tada je C. bezobzirno uništio protivnike noću 31. XII. 1502 u Sinigaglii; Macchiavellija je to potaknulo na pisanje posebne stručne rasprave. C. je zavladao uz pomoć terora i Rimom, a u tome ga je pomagao poglavito Micheletto Corella. Kao cilj lebdí mu bez sumnje pred očima jedinstvo crkvene države, a na kraju jamačno i Italije. On bi vjerojatno imao velikih uspjeha, da ga nije u vrijeme očeve smrti 1503 prikovala groznica uz krevet. Zbog toga se nije mogao ni oprijeti svojim protivnicima, osobito kard. *Giulianu della Rovere*, koji je 1. XI. izabran za papu (→ Julije II.); C. je tada prisiljen, da se odrekne Romagne. Kako je već prije napustio francusku politiku, potraži 1504 spas na napuljskom tlu, ali ga po nalogu nepovjerljiva španjolskoga kralja uhvate i odvedu u Španjolsku. Izbačivši se 1506 opet zatvora, skloni se svome šurjaku u Navari, a 12. III. 1507 pogine već u borbama oko tvrđe Viana. — Cesare B., ljepolik plav čovjek, velike tjelesne snage, nije bio samo proslavljeni toreador, nego je s osobitim razumijevanjem podupirao umjetnost i znanost. Slijedeći svoje političke ciljeve nije prezaio prem tim, da prekrši zadatu riječ i upotrijebi silu. U osvojenim područjima pokazao se naprotiv kao sposoban i pravedan vladar. Shvatljivo je dakle, da je Macchiavelli, pišući svoje djelo o »Knezu«, žalio za prerano umrlim »Valentinom« (kako su ga nazivali Talijani prema njegovu francuskom vojvodskom naslovu »de Valentinois«, a možda i prema njegovoj prijašnjoj nadbiskupiji Valenciji), kao velikom nadom u sjedinjenju Italije. I C. je imao nezakonite djece, ali se duže održalo samo potomstvo njegove zakonite kćeri *Luise* (1500—1553), koja se dvaput udala za francuske velikaše.

(Pismohrana Ustaškoga pokreta)
BORGO DI TARO, Glavni trg

(Pismohrana Ustaškoga pokreta)
BORGO DI TARO, Il Palazzo

Lucrezia B., * vjerojatno Subiaco 18. IV. 1480, † Belriguardo 24. VI. 1519. Odgojena je poglavito kod očeve rođakinje Adriane Mila-Orsini. Brzo se uživjela u atmosferu borgianskog Rima. Sa svojih 11 godina postaje već predmet političkih ženidbenih osnova, te se napokon udala za Giovannija Sforzu u Pesaru. Kada su politički razlozi preporučali zbliženje sa Španjolskom, nije uzmanjkao povod za rastavu toga braka. G. 1497 postade ponovno slobodna. Malo iza toga postala je ženom Alfonsa da Bisaglie, a kad joj je brat dao ubiti muža, ona ga je iskreno oplakala (1500). Kada je 1502 nametnuta za ženu nasljednom princu od Ferrare (od 1505 vojvoda *Alfons II.*), pokazala se uza svu malu međusobnu naklonost doista uzornom drugaricom; na dvoru vojvoda od Este, koji se odlikovao sjajem kao i ljubavlju prema umjetnosti, općenito su je poštivali. Njezino je srce i dalje ostalo sklono nježnim osjećajima, osobito prema pjesniku Pietru Bembo i markizu Francescu Gonzagi, ali su L. ipak smatrali svagdje krepomnom, strogo religioznom kneginjom. Poslije mnogih teških udaraca (smrt Cesarova 1507, umorstvo njezina humanističkoga prijatelja Ercola Strozija 1508, smrt sina iz drugoga braka 1512, privremeno izgnanstvo porodice Este) i poroda brojne djece — po kojoj njezina krv živi još u potomstvu posljednjeg austrijskog cara — podlegla je već 24. VI. 1519 na zamku Belriguardo posljedicama jednog teškog poroda. — Lucreziju B. slavili su zbog njezine plave ljepote i istančane kulture, dok su je napuljski protivnici mnogo klevetali. Nije bez sumnje bila obdarena jakom voljom i podliježala je osjetljivom utjecaju svoga demonškoga brata Cesara, ali je unatoč stečene sklonosti prema raspojasanom i raskošnom dvorskom životu ostala u svakom pogledu tankočutna i otmjena žena. U romantičnom spjevu V. Hugoa (1833; u sličnom duhu napisao je tada i Donizetti svoju operu) izobličena je u krvožedno senzacionalno biće. Pravičnije ju je ocijenio švicarski pjesnik C. F. Meyer u noveli *Angela Borgia* (1891); Klabundov roman *Borgia* (1928), kojemu je predmetom rod Borgia uopće, znači naprotiv povratak u staru kolotečinu. Cesare je najbolje prikazan u djelu Gobineaua *La Renaissance* (1877, hrvatski prijevod I. Velikanovića, Zagreb 1922). Ima i nekoliko dobrih suvremenih portreta Cesarovih, dok se ni za jedan od portreta Lucrezije nije dosad moglo utvrditi, da je vjerodostojan. Trajni spomen na porodicu B. očuvan je u t. zv. *Appartamenti Borgia* u Vatikanu, koje je Pinturicchio uredio prekrasnim slikama.

LIT.: J. Burchardi, *Liber notarum*, ed. Celani, Città di Cast. 1910/11; L. N. Cittadella, *Saggio di albero genealogico e di memorie sulla famiglia B.*, Turin 1872; Const. Höfler, *Don Rodrigo de B. und seine Söhne*, Beč 1889; Ch. Yriarte, *Autour du B.*, Pariz 1890; L. Pastor, *Supplemento ai volumi I e III dela Storia dei papi*, Rim 1931; P. Suau, *Histoire de St. François de B.*, 1910; O. Karrer, *Der hl. Franz v. B.*, 1921; C. B. Alvisi, *Cesare Borgia*, Imola 1878; Ch. Yriarte, *César Borgia*, 2 sv., Pariz 1889; R. Sabatini, *The life of C. B.*, London 1913; W. H. Woodward, C. B., London 1913; *Lettere di Lucrezia Borgia a P. Bembo*, ed. Gatti,

Milan 1859; F. Gregorovius, *Lucrezia Borgia* (njem.), 7. izd. 1925, hrvatski prijevod B. Kojića, Zagreb 1939; A. Luzio, *Isabella d'Este e i Borgia*, Milan 1916; M. Catalano, *L. B.*, Ferrara 1920; M. Bellonci, *L. B., La sua vita e i suoi tempi*, Milan 1939 (danas najsvestranije novije djelo o B. uopće).

BORGIAN(N)I, Orazio, * Rim 1575, † 11. I. 1616, tal. slikar iz firentinske porodice. Učio je slikarstvo u brata Giulia, prozvanoga Scalzo, koji se više bavio kiparstvom. Za svoga dugog boravka u Španjolskoj upoznao se vjerojatno s umjetnošću El Greca. Kad se 1605 vratio u Rim, prihvatio je naturalistički rani barokni stil Caravaggiova kruga, ali se svojom izrazito slikarskom obradom svjetlosnih problema očito razlikuje od Caravaggiova plastičnog oblikovanja *clair-obscur*; on je uopće izraziti kolorist i u svojoj paleti razvija često draži poput dragulja. Osim jedne slike, koja se nalazi u dvorcu Buen Retiro u Španjolskoj, pripada njegov rad, ukoliko se sačuvao, posljednjem desetljeću, koje je proročavio u Rimu. Od njegovih se slika ističu: *David s glavom Golijata* (Rim, Gall. Borghese), *Sv. porodica* (Rim, Gall. Corsini), dva prikaza *sv. Karla Boromejskog* (Rim, S. Carlino i S. Adriano) i neobično lijepa *Madona sa sv. Franjom* (Sezze). B. je radio i bakroreze (prema Raffaellova dekoru Loggia), kao i bakropise. Njegova umjetnost pokazuje u cijelosti zanimljive mogućnosti neposrednog prijelaza od kasnog manirizma k majstorima zreloga visokog baroka, osobito k Fettiiju.

LIT.: R. Longhi, O. B., *L'Arte* 1919; Ravaglia, *Opere sconosciute di O. B.*, Boll. d'Arte, n. s. II., 1922—23; Reichel, B., *Handzeichnungen grosser Meister*, Leipzig 1927.

BORGIS → Tisak.

BORGO DI TARO (Borgo Val di Taro), talijanski gradić od 2000 stan. na istoimenom pritoku Pada u pokrajini Parme, u plodnoj okolici.

U neposrednoj blizini B-a bio je od 1933 dalje smješten ustaški logor, u zgradi »il Palazzo«. Ovamo je svakog tjedna dolazio Poglavnik, da prisustvuje vježbama hrvatskih ustaša. Prenoćivao je u samom B-u na glavnom trgu u svratištu, koje se vidi na gornjoj slici. U tom svratištu bilo je vojno i upravno zapovjedništvo logora. Zbog velikoga prometa posjetnika morao je boravak i rad hrvatskih ustaša biti osobito oprezan, te je ustaški logor prikazivan kao časnička škola Madžara ili Bugara ili Albanaca. N. Ž.

BORGOGNONE → Courtois Jacques.

BORGUT, Richard van der, * Potsdam 18. I. 1861, † Berlin 26. IV. 1929, njemački ekonomist, poznat naročito po obrani privatnog vlasništva na nekretninama. Svojom upravno-političkom i sveučilišnom službom stekao je dovoljno iskustva za čitav niz znanstvenih djela, koja se uglavnom kreću na području gospodarske politike, naročito obrta, prometa i financija. Bio je i predsjednik Carskog statističkog ureda.

BIBL.: *Das Verkehrswesen* (1894); *Handel u. Handelspolitik* (1900); *Finanzwissenschaft* (1902); *Volkswirtschaftspolitik* (1903). M. A.-ć.

BORIČ (hip. od Borisav, nepravilno Borić), prvi po imenu poznati ban u Bosni. Priznaje vlast ugarsko-hrvatskih vladara i sudjeluje 1154 u borbi s Bizantom. Poslije smrti Gejze II. (1162) pristaje uz kraljevu braću protiv njegova sina Stjepana IV. (III.), koji ga svlada 1163 uz pomoć vojvode Gotfrida. Kasnije mu nestaje traga. Imao je posjedâ u požeškoj županiji, gdje se u 13.—15. st. spominju mnogi pripadnici njegova plemena (generatio Borich bani). Među ovima se ističu plemići Grabarski (nobiles de Grabarya — po Grabarju blizu Požege), poznatiji pod imenom Berislavića. Općenito je prihvaćeno mišljenje, da i porodica Kotromanića potječe od Boričeva plemena.

LIT.: M. Prelog, *Studije iz bosanske povijesti* (Izveštaj velike gimnazije u Sarajevu, 1908); Vj. Klaić, *Poviest Bosne*, 1882; Lj. Thallóczy, *Istraživanja o postanku bosanske banovine*, GLZM, XVIII, Sarajevo 1906; M. Mesić, *Pleme Berislavića*, Rad 8., 1869; C. Truhelka, *Kolijevka i groblje prvih Kotromanića*, Nastavni Vjesnik, XLI, 1933; K. Jireček (prev. J. Radonić), *Istorija Srba*, I., 1922; V. Corović, *Ban Borić i njegovi potomci*, Glas SKA 182, 1940. J. 8-k.

BORIČEVIĆI su bili ugledno hrvatsko pleme u dotursko vrijeme u Požeškoj župi, u kojoj su imali još od 12. st. velike posjede. Pripadali su starim plemenitim rodovima, a izišli iz hrvatske plemenske organizacije Požeške župe, koju je novo upravno uređenje zemlje na mađarskoj feudalnoj osnovi zateklo u punoj snazi, te je nije moglo uništiti. Dalje istočnije od Požeške župe, u Vukovu, Mađžari su se oko 900 u stanovitoj mjeri u ratničkim odredima i naselili, te su uspjeli da ukinu stare hrvatske plemenske organizacije i njihove članove da prevedu u župske jobagione, koji su ostali bez povlastica, što su ih uživali plemeniti slobodni rodovi. Iz toga slobodnoga i posjedovnog plemstva izišli su u 12. st. Borič, njegova braća i bratučedi, kojima prve i daljnje potomke u 13. st. spomenici nazivaju »unuci (nećaci) Boriča bana«, a dalje u 14. i u 15. st. »pleme Boriča bana«. Spomenuti Borič obnašao je polovicom 12. st. nekoliko godina za ono vrijeme vrlo visoku čast bana u Bosni, što se u rodu i u okolnom plemstvu vrlo cijenilo, te su onda cijelo njegovo bratstvo i njihovo kasnije potomstvo i nazivali po njemu. Prvobitni posjedi toga plemena ležali su u istočnom i u zapadnom dijelu Požeške župe, a kasnije tečevine zahvatile su donekle i srednji dio područja. Na istočnoj strani B. su držali mnoge zemlje oko potoka Glogovice sa središtima u Brodu i u Tomici, brdski dio s Petnjom, Vinicom, Zdencima, Hruševom i Pakom, Drinovac na Orljavi, Posavinu oko Mrsunje i Dubočca, a kasnije su u njoj stekli Kobaš, te su njihovi posjedi obuhvatili cijelo Posavlje od Glogovice do Orljave. U zapadnom dijelu Požeške župe njihove su zemlje ležale na gornjoj Orljavi, oko Podvrškoga, Cernika, Zapolja, Prvče, Ljupine i sve do Save kod Gradiške. Pojedini članovi plemena stekli su i bogat posjed Stari grad sjeverno od Požege. U 15. st. neki su B. postali veliki posjednici i u Vukovskoj župi, gdje su držali prostrana imanja sa središtem u Laslovu, Garčinu, Novom gradu i Jarugama. Znatna njihov posjed bio je na desnoj strani Save kraj rijeke Bosne sa središtem u Doboru. Tu u Usori oni su bili posjednici svakako od starine, kao i u Požeškoj župi. B. su već oko 1250 imali petnaestak porodica, a kako su se dobro razvijali, nalazimo ih oko 1280 već u tridesetak domova s mnogobrojnim članstvom. U 14. st. toliko su ojačali, da su među plemstvom Požeške župe imali posebnu organizaciju, kojoj je bio na čelu zaseban kapetan s naslovom »capitaneus generationis Borich banik«. Osim toga postojao je za njih u Požeškoj župi i poseban propisnik s povlasticama u posjedovanju. Kroz 13., 14. i 15. st. u njihovim mnogobrojnim porodicama često dolaze imena Borič, Berislav, Desislav, Deso, Odola, Odolja i Odolin. Do velikog ugleda u Požeškoj župi i inače u zemlji došli su s vremenom, a osobito u 15. i 16. st., oni rodovi B., kojima su glavni posjedi bili u istočnom dijelu župe, poglavito u Grabarju, Tomici i Brodu. Tu su od Boričevića živjeli Berislavići, Borići, Desići i Turški. Pred dolazak Turaka isticali su se od njih najviše Berislavići, koji su u ratovanju s Turcima dali velike borce Ferenca i Ivaniša. Sin Ivanišev, Stjepan, vrlo bogati posjednik u Požeškoj i Vukovskoj župi, koji se neko vrijeme borio proti Turcima, bio je najposlije onaj, koji je rano prešao na tursku stranu, te su Turci u velikoj mjeri s njegovom pomoći ili s njegovim duhovnim utjecajem 1536 na lak način osvojili srednju Slavoniju. B. su u Brodu podigli velike svoje dvore, koji su bili dobro sačuvani još u početku 17. st. Takve su dvore imali oni i u susjednoj Tomici, koja je u ono vrijeme bila trgovište. U ta dva mjesta B. su sagradili i

tvrdave, od kojih je ona u Brodu u prodiranju Turaka imala veliko značenje. Zajedno s drugim plemenskim rodovima toga kraja Boričevići su podigli crkvu sv. Marka u Brodu, sv. Antuna u Podvinju, sv. Stjepana u Glogovi, sv. Benedikta u Grabarju, u kojem su stajali i lijepi dvori nekoliko grana B., sv. Petra u Zdencima i sv. Petra u Petnji. Sami B. sagradili su tvrđavu na svojem posjedu u Vinici, a u zajednici s okolnim plemenitim rodovima u Petnji. Oni su pomogli i kod osnivanja župnih crkava sv. Nikole u Hruševu i sv. Katarine u Pakoj. Velika zadužbina B. bila je crkva sv. Marije u Odolji na gornjoj Orljavi, gdje su oni bili veleposjednici, te je i ime toga trgovišta nastalo prema jednome od članova plemena, nazvanom Odolja. U blizini te crkve, u mjestu Rudini, stajao je od 12. st. glasovit benediktinski samostan, kojemu su do 15. st. zaštitnici bili B. Nema sumnje, da su ga oni i utemeljili, ili da su ga pri osnivanju barem bogato nadarili okolnim zemljama, kao što su oni zdušno pomagali i templare u susjednoj Rasi i u nedalekoj Lisnici. Od gornje Orljave preko Podvrškoga i Cernika do Save bili su posjedi izmiješani s posjedima velikoga i bogatoga plemena, kojemu su pojedini rodovi bili Desislavići, Desići (danas mađarski grofovi Desöfy), Boršići, Cernički, Zapoljski i Petrovići. Vjerojatno je, da su i B. i ti plemeniti rodovi bili potekli iz jednoga plemena, u kojemu su u 12. st. Borič i njegova braća osnovali posebno bratstvo, kao što su to na drugoj strani načinili Desislav i njegova braća. B. i Desislavići sagradili su zajednički crkvu sv. Stjepana u Opatovcu, sv. Nikole i sv. Mateja u Zapolju i župnu crkvu u podgradu Podvrškoga. U početku 16. st. utemeljio je Ferenac Berislavić franjevački samostan u trgovištu Dvorištu na svom posjedu Bijeloj Stijeni. U ratovanju s Turcima stradali su oni dijelovi B., koji su bili u istočnijim krajevima i po službama u ratničkim organizacijama, osobito Berislavići, Borići, Desići i Turški. Ipak je najveći dio B., prema tadanjim prilikama, prišao Turcima, pristupio u njihovo državno uređenje i prešao na islam, kao što su to načinili i mnogi drugi hrvatski plemeniti rodovi i mnogobrojni seljaci u srednjoj Slavoniji. Njih ćemo naći u ono 40.000 Hrvata starosjedilaca od Broda i Đakova do Gradiške, Požege i Soplja, za koje je zagrebački biskup, pošto su Turci bili osvojili cijelu srednju Slavoniju, javio u jesen 1536, da su već prešli na islam i potpuno prišli Turcima. Ti su B., svakako, i pod Turcima bili ugledni. Njihovi potomci postojat će i danas među onim muslimanima u Bosni, pogotovo oko Gradačca, Gračanice, Tuzle i Maglaja, koji su podrijetlom od slavonskih muslimana. Jedan dio B. ostao je, jamačno, pri katoličkoj vjeri i, koliko se nije iselio, održao se na svojem starom zemljištu. Upravo oko Broda, Cernika i Zapolja očuvao se i pod Turcima poveći broj katolika starosjedilaca.

LIT.: Diplomatički zbornik, sv. III.—XV.; M. Mesić, *Pleme Berislavića*, Rad 8. Zagreb 1869; Isti, *Grada mojih rasprava u »Radu«*, Starine V., Zagreb 1873; V. Corović, *Historija Bosne*, Beograd 1840; Isti, *Ban Borić i njegovo pleme*, Glas SKA 182, Beograd 1940; E. Laszowski, *Habsburški spomenici*, II., Zagreb 1916. S. P-6.

BORIL, car bugarski 1207—1218, dolazi na prijestolje poslije nasilne smrti svog ujaka Kalojana i uzima za ženu njegovu udovu. Te prilike, kao i bijeg nejakih sinova Kalojanova brata Asëna k Rusima, obilježuju Borila kao uzurpatora i objašnjavaju pojavu mnogih otpadnika i protivnika, s kojima se morao boriti. Tako postaju nezavisni sebastokrator Strž na tvrdom Proseku i carev bratić, despot Slav na Melniku, otkidajući od državne cjeline čitav zapad. U zemlji, neposredno podložnoj Borilu, razvija se pokret, optužen na kraju radi bogumilstva. Nastavljajući borbu s latinskim carstvom Boril je poražen 1208 kod Plovidiva; poslije ponovnih neuspjeha postaje caru Henriku saveznik. G. 1211 okupi sabor, na kome daje osuditi bogumile i naloži, da se prevede grčki zbornik nazvan sinodik, u kome se osuđuju različite hereze, koje su se dotad pojavile u istočnoj crkvi. Broj njegovih protivnika postaje ipak s vremenom sve veći, i on ih najžešće progoni ne štedeći nimalo ljudske krvi. Kada je smrću cara Petra od Courtenaya 1217 ostao bez potpore Latina, opsjedne ga mladi Ivan Asën uz pomoć Rusa 1218 u Trnovu, na bijegu ga uhvati i oslijepi.

LIT.: K. Jireček, *Dějiny národa bulharského*, Prag 1876; Isti (prev. J. Radonić), *Istorija Srba*, I., 1922; M. G. Popružcnko, *Sinodik cara Borila*, Bălgarski Starini, VIII., 1928; V. N. Zlatarski, *Geschichte der Bulgaren*, I., Leipzig 1918. J. 8-k.

BORIS I., bugarski kan (852—889). Na početku svoje vlade zaratio se s Francima, da bi im oteo Srijem, ali je bio poražen. Isto se tako izjalovio njegov pokušaj, da pokori Srbe. Procvat velikomorske države za Rastislava nagna ga, da sklopi 864 ugovor s Ludovikom Njemačkim, a odmah zatim približi se Bizantu i daje se 865 krstiti imenom svoga kuma, cara Mihajla III. Ali kad mu Bizant uskratila osnutak bugarske biskupije, obrati se Ludoviku Njemačkom i papi Nikoli I. Papini izaslanici prestigoše doduše njemačke misionare, no kako je i Rim otezao organizacijom bugarske crkve, to se B. opet obrati Bizantu, koji 870 pristade da mu pošalje nadbiskupa i osnuje 10 biskupija. Umro je kao monah 907. F. H.

Boris II. (969—971), bugarski car, sin i nasljednik cara Petra u doba propasti podunavske Bugarske. Kad je 969 ruski knez Svjatoslav osvojio Bugarsku, zarobi i Borisa, ali ga 971 oslobodi bizantski car Ivan Cimisk i odvede u Carigrad, gdje je B. umro 986. U.

BORIS III.

Boris III., * Sofija 30. I. 1894, car Bugara, sin cara Ferdinanda I. iz porodice Sachsen-Koburg-Gotha i kneginje Marije Lujze Bourbon-Parmanske. 16. II. 1896 prešao je u krilo istočno-pravoslavne crkve. Svršio je gimnaziju u Sofiji. G. 1911 do 1912 putovao je u znanstvene svrhe po unutrašnjosti Male Azije, obalama Sredozemnoga mora i Kanarskim otocima. Njegova punoljetnost (1912) proslavljena je u Sofiji velikim svečanostima u nazočnosti mnogih stranih gostiju. Sudjelovao je u balbanskom ratu sa 7. rilskom divizijom. G. 1915 pohađao je tečaj vojničke akademije u Sofiji. Za vrijeme svjetskog rata kao časnik za nabave uz stožer djelatne armije izvršio je mnoge misije vrhovnog zapovjedništva vojničkog i političkog karaktera. Na prijestolje je stupio u dobi od 24 godine, 3. X. 1918. Oženio se 25. X. 1930 princesom Joannom Savojskom, kćerkom talijanskog kralja i cara Viktora Emanuela III. Iz tog braka rodila se 13. I. 1933 kneginja Marija Lujza, a 16. VI. 1937 prijestolonasljednik Simeon Trnovski. Sa svojim dragocjenim vrlinama kao čovjek i političar car Boris III. povede Bugarsku od nesreća poraza k novoj veličini. On je svladao sve unutrašnje poteškoće, koje su se javile kao plod neuspjelih ratova. On je istinski narodni car, koji se nalazi u stalnom dodiru s najširim slojevima svoga naroda. Odlikuje se velikom osobnom hrabrošću, čuvstvom društvene pravednosti i ljubavlju prema znanosti, osobito tehnici. Pokrovitelj je i član bugarske akademije znanosti i umjetnosti, a doktor honoris causa sofijskoga i mnogih drugih sveučilišta. Uzdržava svojim osobnim sredstvima mnogo prirodnoznanstvenih zavoda. Zahvaljujući njegovoj mudroj politici Bugarska je u rujnu 1940 natrag dobila južnu Dobrudžu, a u travnju 1941 godine Trakiju, Makedoniju i Moravu. G. 1937 car je obnovio parlamentarni režim u zemlji. Car Boris III. bio je jedan od prvih državnih glavara, koji su priznali Nezavisnu Državu Hrvatsku odmah poslije njezina stvaranja. U svojoj prijestolnoj besjedi pred Narodnim sobranjem 28. X. 1941 izjavio je car Boris III.: »Ulazak Bugarske u trojni pakt stvorio je dragocjene odnose prema... Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, čije stvaranje pozdravlja Bugarska golemom radošću. Bugarska će ostati zauvijek povezana istinskim prijateljstvom s... hrvatskim narodom.« G. K.

BORISAVLJEVIĆ, Milutin, * Kragujevac 2. VI. 1889, arhitekt. Gimnaziju i tehnički fakultet svršio u Beogradu. Zatim je na Sorbonni u Parizu učio estetiku kod Bacha i 1926 položio doktorat. Predavao je 5 godina u École des Hautes Études de Sciences sociales u Parizu. G. 1934 postavljen je za nastavnika estetike na filozofskom fakultetu u Beogradu. Najviše se bavi estetikom arhitekture. U Beogradu i unutrašnjosti Srbije projektirao je i izveo oko 120 građevina.

BIBL.: Glavni radovi: *Prolégomènes à une esthétique scientifique de l'architecture*, Pariz 1923; *Les théories de l'esthétique de l'architecture*, Pariz 1926; *Arhitektonski problemi*, Beograd 1931; *Platonova estetika*, Beograd 1937. Z. S. M.

BORIS GODUNOV, Fjodorovič, * vjerojatno oko 1551, † 23. IV. 1605, ruski car. Potječe iz ugledne tatarske obitelji. Za vladanja Ivana IV. Groznog vrši službu dvoranina. Oženio se kćerkom starješine opričnika Maljute Skuratova. Kada je Ivana naslijedio nesposobni sin Fjodor (1584—1598), vlada u njegovo ime oženivši ga svojom sestrom Irenom. Svlada u zametku urotu bojara uperenu protiv sebe i otada vlada bez zapreka samostalno gotovo deset godina, dobivši naslov »veliki štitonoša i namjesnik«. Uspio je proširiti Rusiju, a liječi i rane, koje joj je zadao Ivan Grozni. Usto stvara sebi pristaše; kod svećenstva time, što je isposlovaio, da je ruska crkva postala nezavisna od Carigrada osnivanjem patrijaršije, a kod nižeg plemstva time, što je zabranio seljenje kmetova i naredio, da veliki posjednici ne smiju mamiti k sebi kmetove malih posjednika. Kako je Fjodorov polubrat Dimitrije umro još 1591, izabran je iza smrti Fjodora u siječnju 1598 za cara na prijedlog svoga

BORIS GODUNOV

štćenika patrijarha Joba. Kao vladar upravlja mudro državom čuvajući mir na granicama. Brine se za prosvjetu i šalje mlade Ruse na nauke u inozemstvo. Uredio je sudstvo i pokazao mnogo dobre volje prema siromašnom svijetu. Znajući, da su mnogi bojari protiv njega, nemilice ih progoni, a zemlju poplavi uhodama. To je izazvalo mržnju protiv njega, a pojavom lažnoga Dimitrija započe građanski rat. On optuži bojare na vijest o dolasku Dimitrija. (»To je vaše djelo«). Usred tih događaja umre u travnju 1605 iznenada, možda otrovan, a njega naslijedi sin Fjodor, koji ubrzo bude u nastaloj buni umoren. Dramatski je obradio život B. Godunova Puškin, a glazbeno Musorgskij.

LIT.: N. Karamzin, *Istorija gosudarstva rossijskago*, IX.—XI.; P. Pavlov, *Ob istoričeskom značenju carstva Borisa Godunova*, Petrograd 1850; S. Platonov, *Drevne russkie skazanja i povesti o smutnom vremeni, kak istoričeskij istočnik; Isti, Boris Godunov*, Prag 1924; Miljukov-Senjobos-Ezenman, *Istorija Rusije*, Beograd 1939. S. A.

BORIŠTOF → Veliki Borištof.

BOŘIVOJ, češki knez iz dinastije Přemysloviča, vladao je krajem 9. stoljeća. Pokršten od Metodija, prvi je kršćanski knez Češke. Njegova žena Ljudmila proglašena je sveticom.

BORJA, planina u Bosni između M. Usore i V. Usore. Jugozapadnim rubom se izdižu najviši vrhovi Runjavica (1077 m) i Komin (1029 m), a u središnjem dijelu Tajan (1007 m). Sjeveroistočnom granicom B. preko prijevoja Solila (868 m) vodi cesta iz Doboja i Teslića u Kotor Varoš i Banjaluku. Na istočnom podnožju B. izbijaju izvori ljekovite vode (Vrućica). N. P.

BORKENAU, Franz, * 1896, njemački sociolog i publicist, sada živi u Engleskoj. Poslije svjetskog rata aktivno sudjeluje u političkom i sindikalnom radničkom pokretu u Njemačkoj, ali 1929 napušta političku djelatnost te se počinje baviti više naukom. Rezultat toga rada je knjiga o duhovnim krčiteljima građanske misli *Der Übergang vom feudalen zum bürgerlichen Weltbild* (1934). U posljednje se vrijeme kritički odnos prema komunizmu u knjizi *The Communist International* (1939). Z. G.

BORKO, Božidar, * Sv. Bolfenk pri Središću 2. II. 1896, slovenski publicist i literarni kritičar. Svršivši gimnaziju u Varaždinu posvetio se novinarskom i publicističkom radu. Od 1919 do 1920 radio je u uredništvu Murske Straže u Murskoj Soboti, od 1920 do 1926 bio je u redakciji Tabora u Mariboru, a od 1926 do danas urednik je kulturne rubrike u ljubljanskom Jutru. Nekoliko je godina uređivao ilustrirani tjednik Življenje in svet. Književnim priložima i člancima sudjelovao je i još sudjeluje u različnim domaćim i stranim novinama i časopisima. U književnim esejima, što ih je dosada posvećivao različitim osobama i djelima suvremene češke, a i hrvatske, srpske, talijanske te

MARTIN BORKOVIĆ (Foto Firšt)
Zagreb, Nadbiskupski dvor

francuske književnosti, gledanje mu je bistro, prosuđivanje pravilno, iako nešto malo skeptično, riječ topla, makar da je katkada premla plastična. U slovensku je publicistiku uveo kao novost kulturni interview ili kulturnu reportažu, što ju je pisao o kulturnom životu u Pragu, Zagrebu, Beogradu i Sofiji. Svoju teoriju i praksu razložio je u članku *Kaj hoće kulturna rubrika* (Jutro 1941, br. 1). A. S.-k.

BORKOVIĆ, Martin, * Domagovići 1597, † Zagreb 31. X. 1687, biskup. Početne škole i latinski jezik učio je u Jastrebarskom, a ostale u Zagrebu. G. 1628 uđe u red pavlina u Lepoglavi i 1629 reče mladu misu. Pošto je svršio filozofiju u Olomucu, pođe na teologiju u Rim u njemačko-ugarski kolegij, gdje je učio 4 godine. Povrativši se u Slavoniju postade prior u Lepoglavi. G. 1640 bi izabran generalnim vikarom, a 1644, 1650 i 1657 generalom čitavog reda. G. 1667 pošalje ga Propaganda u Ugarsku za prvog prefekta apostolskih misionara. On je osnivao pavlinske samostane također u Ugarskoj, Poljskoj (Varšava) i u Štajerskoj. Njegovim nastojanjem dobila je lepoglavka akademija pravo, da dijeli doktorsku čast. Osobito je bio poštovan radi svoga svetog života. Napose ga je cijenio kralj Leopold, koji ga nakon smrti Petretića imenuje zagrebačkim biskupom 19. XII. 1667, što odobri papa Klement IX. Dne 11. VI. 1668 preuzima biskupsku stolicu i postaje dvorski savjetnik. Održao je četiri sinode, na kojima su rješavana mnoga crkvena pitanja. Izdao je i odredbu o svećenicima. Budući da je biskupska čast bila spojena s lokumtenencijalnom, vršio ju je savjesno u doba bune Zrinsko-Frankopanske (1670). Tražio je, da nitko ne smije biti kažnjen, komu krivnja nije sudbeno dokazana.

Kada ga je ban Petar Zrinski zamolio, da se primi posredovanja između njega i bečkog dvora, pobožni starac požuri se u Beč, kamo stiže 17. III. 1670. Ministar Lobković nagovorio je Borkovića, da ode Zrinskome i da mu poruči, kako ga car voli i mnogo cijeni. Nakon toga smjesta se

biskup uputi u Čakovec i 26. III. saopći banu poruku dvora. Kada se od Lobkovića vratio i drugi izaslanik Zrinskoga, augustinac Forstall, poslao je Zrinski najprije sina caru Leopoldu, a onda se 13. IV. 1670 i sam zaputio sa šurjakom Frankopanom u Beč.

B. se je mnogo brinuo za svoju biskupiju, a dao je i svoj dvor popraviti. Radeći za uniju osobito je podupirao svidničkoga vladiku Pavla Zorčića. Za grkokatoličke klerike osnovao je sjemenište u Zagrebu. Kada je kaločka nadbiskupska stolica bila ispražnjena, odredi car Borkovića za to mjesto. Ali B. prije preuzimanja nadbiskupske časti umre spremajući se na bratslavski sabor. U oporuci je ostavio sredstva za zagrebački orfanotrofij. Slavili su ga i domaći ljudi i tuđinci kao sveca. Kumičić ga je prikazao u *Urofi zrinsko-frankopanskoj*, a Šenoa ga opjevao u povjestici *Biskup Borković*.

LIT.: *Synopsis annalium eremi-coenobiticorum FF. eremitarum ordinis S. Pauli per Fr. Orooz*, Sopronj 1747; D. Farlati, *Illyricum Sacrum*, V., Mleci 1775; F. Rački, *Isprave o urofi bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana*, Zagreb 1873; F. Šišić, *Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine* u knjizi *Posljednji Zrinski i Frankopani*, Zagreb 1907. S. A.

BORKU, zavala od 16.000 km² usred Sahare na jugu od gorja Tibesti, razdijeljena vododerinama u pješčenjačke visoravni. Na nižim mjestima izbija na površinu voda, koja se skuplja u slanim i slatkim močvarnim jezerima. Tu su nastale oaze s poljima žitarica i duhana, s vrtovima rajčica i luka, pa s nasadima palma. Značajno je bogatstvo akacije, od koje se dobiva guma, i golubova. Stanovnici (12.000) su dijelom još polunomadi. Glavno je mjesto Aïn-Gallakka. Ovuda prolazi karavanski put od Velike Sirte preko oazâ Kufra do Čadskoga jezera. B. je zajedno sa susjednom krajinom Ennedi vojni okrug čadske kolonije, koja je podređena glavnom guverneru Francuske središnje Afrike. A. M. S.

BORMANN, Eugen, * Hilchenbach u Westfalenu 8. X. 1842, † Klosterneuburg kod Beča 4. III. 1917, profesor stare povijesti i epigrafike. Učio je u Berlinu klasičnu filologiju, pomažući u isti mah Mommsenu kod redakcije zbirke rimskih natpisa *Corpus Inscriptionum Latinarum*. Iza disertacije o rimskoj provinciji Bithyniji boravio je tri godine u Italiji, najviše u Rimu, gdje je pomagao Henzenu oko uređivanja natpisa grada Rima. Prepisao je i proučio mnogo tisuća rimskih natpisa. Služio je najprije u gimnaziji »zum grauen Kloster« u Berlinu, a onda kao sveučilišni profesor u Marburgu, Rostocku, od g. 1885 u Beču. Tu je s Benndorfom uređivao časopis *Archaeologisch-epigraphische Mitteilungen* i zbirke rasprava *Abhandlungen des archaologisch-epigraphischen Seminars*. Bio je duša društva »Carnuntum«, koje je iskapalo rimski grad kod Petronella na Dunavu, te je uređivao izdanja društva. Osim toga mu je bilo povjereno izdanje XI. sv. (srednja Italija) zbirke rimskih natpisa CIL. Pisao je većinom male radnje, u kojima se zrcali njegovo veliko znanje i oštroumnost. Živio je samo za nauku i za svoje dake i bio uvijek u njihovu društvu. Kod njega su svršili svoje nauke Mihovil Abramić, ravnatelj muzeja u Splitu, i Viktor Hoffiller, sveuč. profesor i ravnatelj muzeja u Zagrebu. V. H.

BORN, 1. Bertrand de, vicomte de Hautefort, * oko 1140, † kao monah prije 1215, francuski trubadur i vitez. Želja za pustolovinama odvede ga u Englesku, gdje je na strani kraljevskih prinčeva Henrika i Rikarda Lavljega Srca sudjelovao u borbi protiv kralja Henrika II. Njegove pjesme (*sirventes*) su borbenog političkog, lirskog i moralnog značaja, ogledalo feudalnog društvenog života 12. st.

BIBL.: *Poésies complètes de B. de B.*, izd. A. Thomas, Toulouse 1888; *Die Lieder B. v. B.*, izd. Appel, Halle 1932.

LIT.: S. Stronski, *La légende amoureuse de B. de B.*, Pariz 1921; L. Clédat, *Du rôle historique de B. de B.*, Pariz 1879. J. D.-e.

2. Max, * Breslau 1882, teorijski fizičar. Od 1915 sveučilišni profesor u Berlinu, zatim Frankfurtu na M. i Göttingenu, od 1935 u Cambridgeu. Uz Heisenberga i Jordana osnivač kvantne mehanike, a poznat je i njegov rad u dinamici kristalnih mrežica i u optici. V. V.

BORNA, knez Primorske Hrvatske, vladao o. 810—821. O njemu pišu franački anali. Primorska Hrvatska za vladanja B-e priznavala je vrhovnu vlast franačku i stajala pod nadzorom furlanskog markgrofa Kadaloha, dok su susjedni dalmatinski gradovi bili pod neposrednom vlašću Bizanta. Za Borne vode se pregovori između cara Ludovika Pobožnoga i bizantskog cara Lava V. Armenca o određenju stalnih granica između B-ine Hrvatske i bizantskih dalmatinskih gradova. U tu svrhu dolazi u Aachen bizantski poslanik Nikifor na početku 817. Pretres pitanja odgođen je,

dok ne dođe furlanski markgrof Kadaloh, koji je imao o tome izvijestiti. Dolaskom Kadaloha stvar je ostala ipak neriješena. Bilo je određeno povjerenstvo, Kadaloh i Albargarij u ime franačko, a Nikifor u ime Bizanta, da na samom mjestu saslušaju Hrvate i Romane i urede pitanje njihovih granica. Ali ni Hrvati ni dalmatinski Romani nisu htjeli popustiti. Zato u kolovozu iste godine 817, kad je došlo caru Ludoviku u Ingelheim novo poslanstvo iz Bizanta u tom poslu, car nije htio s njim o tome ni raspravljati, nego ga je odmah otpremio natrag u Bizant. Po ovome se vidi, da je car Ludovik bio potpuno na strani Borne i da nije dopuštao, da Hrvati odstupe ma i najmanji teritorij u korist dalmatinskih gradova, a hrvatski je teritorij dopirao gotovo do samih gradskih zidina. Radi ovakvoga stanovišta cara Ludovika prema Borni razumljivo je, zašto je B. bio na carevoj strani u borbi, koja je nastala između cara Ludovika i Ljudevita, kneza Posavske Hrvatske. Kad Kadaloh nije uspio da uguši prvi ustanak Ljudevita Posavskoga 818, car Ludovik uz druge zovao i kneza B. u pomoć protiv Ljudevita. B. se odazove carevu pozivu i uputi vojsku u pomoć te se negdje na Kupi sukobi s Ljudevitovom vojskom, koja je uzimala iz Slovenije. U borbi Bornini podanici Gačani (Gudusciani, t. j. stanovnici Gacke župe sa središtem u današnjem Otočcu) prijeđoše na stranu Ljudevitu, i ovaj potuče hametom Borninu vojsku, tako da se sam B. s pomoću svoje dvorske straže jedva spasio bijegom. Poslije poraza B. navali na Gačane, potuče ih i ponovo podjarmi. Ali tada krene Ljudevit Posavski s vojskom protiv Borne. Prodre u Primorsku Hrvatsku rušeći i paleći do čega je mogao doći. B. se nije ni usudio suprotstaviti Ljudevitu na otvorenom polju, nego upotrijebi gerilsku taktiku, koja je odgovarala snazi i terenu Borninu. Uza sve uspjehe morao je Ljudevit na svršetku uzmaknuti, jer nije mogao zauzeti mnoštvo teško pristupačnih utvrda i zamaka, kojima je obilovala po prirodi brdovita i kamenita Primorska Hrvatska. Tom prilikom Ljudevit izgubi 3000 ljudi, od toga preko 300 konjanika, i mnoštvo ratnoga materijala. Taj uspjeh B. odmah dojavi caru Ludoviku, tako da je car tada počeo snovati, kako da konačno obračuna s Ljudevitom Posavskim. Pri tomu mu je glavni savjetnik bio knez B., i to najprije po poslanstvu, koje je poslao caru, a poslije je i sam osobno pošao k njemu na početku 820. Kasnijem porazu i propasti Ljudevita Posavskoga u glavnom je kriv B., ali on nije toga dočekao, jer je ljeti 821 umro.

LIT.: Einhardi annales, Mon. Germ. SS. I. 203—206; Vita Hludovici imp. c. d. II. 621, 624—625; F. Šišić, Povijest Hrvata, Zagreb 1925. M. B-a.

BORNA KISELINA (sasolin), mineral. Kristalizira triklinski. Kristali su većinom sitno ljuskavi, rjeđe pločasti, a katkada i stupičasti. Kala se savršeno; savitljiva je; blaga i masna opija; tvrdoća joj je 1; specifična težina 1,45 do 1,5. Sedefasta je sjaja; prozirna do providna; bezbojna, bijela, sivkasta, a katkad žuta od sumpora. Okusa je kiselkasta i uz to gorka i slana. Kemijski joj je sastav H_2BO_3 . U hladnoj se vodi teško otapa, a u kipućoj lako, pa tada vrlo lako hlapi zajedno s vodom. Nalazi se oko nekih dje-latnih i ugaslih vulkana u sitno ljuskavim kristalima (sasolin), na pr. u krateru Vezuva, u Solfatari kod Pozzuola, na Liparskim (Eolskim) otocima. Nadalje je ima u nekim vrućim vrelima, na pr. u Ascotanu i u Aguas Calientes u Chileu, zatim u nekim mineralnim vodama, na pr. u Aixu, Vichyu, Wiesbadenu, Aachenu; ima je i u morskoj vodi, a zašla je i u biljke. Negdje izbija kao para iz tla, na pr. u Kaliforniji, Nevadi, Kavkazu i Italiji. Najvažnija su takva izbijanja para borne kiseline u Italiji u Toskani. Tu se na prostoru od 20 km² nalaze mnoge pukotine, iz kojih struje, katkad u jakim mlazovima, vodene pare izmiješane s bornom kiselinom, zvane soffioni (ili fumacchi), kojih pritisak može doseći i do 5 atmosfera. Temperatura tih para koleba između 100—190° C. Soffioni stvaraju ondje male močvare, t. zv. lagone, kroz kojih vodu struje pare znatnom snagom tako, da je bacaju zajedno s muljem u vis. Prave ondje i umjetne lagone, t. j. vodom napunjene basene, u koje puštaju da priteče što više soffiona. Pare se sastoje od vodenih para, ugljične kiseline, metana, sumporovodika, malih količina argona i helija i zgušćuju se u tekućinu, koja sadržava 0,1% borne kiseline uz sumporne spojeve, ugljičnu kiselinu i amonijak. Voda jednog ondješnjeg jezera kod Monte Rotonda, s kojega dna prodiru mnoga vrela i jaki soffioni, sadržava 0,2% borne kiseline; tu se nalazi i kristalizirana borna kiselina, sasolin. Ljuskave (kristalizirane)

borne kiseline, sasolina, ima naročito kod mjesta Sasso (otuda ime), gdje su nađene pri arteškom bušenju mase sitno ljuskava sasolina u debljini od 6,8 m. Toskanski lagoni s bornom kiselinom poznati su već od 15. st., ali je dobivanje borne kiseline iz njih počelo 1818.

Upotreba borne kiseline mnogostruka je. Služi kao otapalo pri priređivanju kovina, pri pravljenju stakla, gdje zamjenjuje od česti kremičnu kiselinu; ona daje sjaj staklu, pa se naročito upotrebljava za priređivanje stakla za optičke sprave. Upotrebljava se u glinenoj industriji, gdje služi za ocakljivanje glinenih predmeta, a isto tako služi mnogo i za emaljiranje, za konzerviranje, pri štavljenju, u bojadisarstvu, u ljekarstvu i t. d.

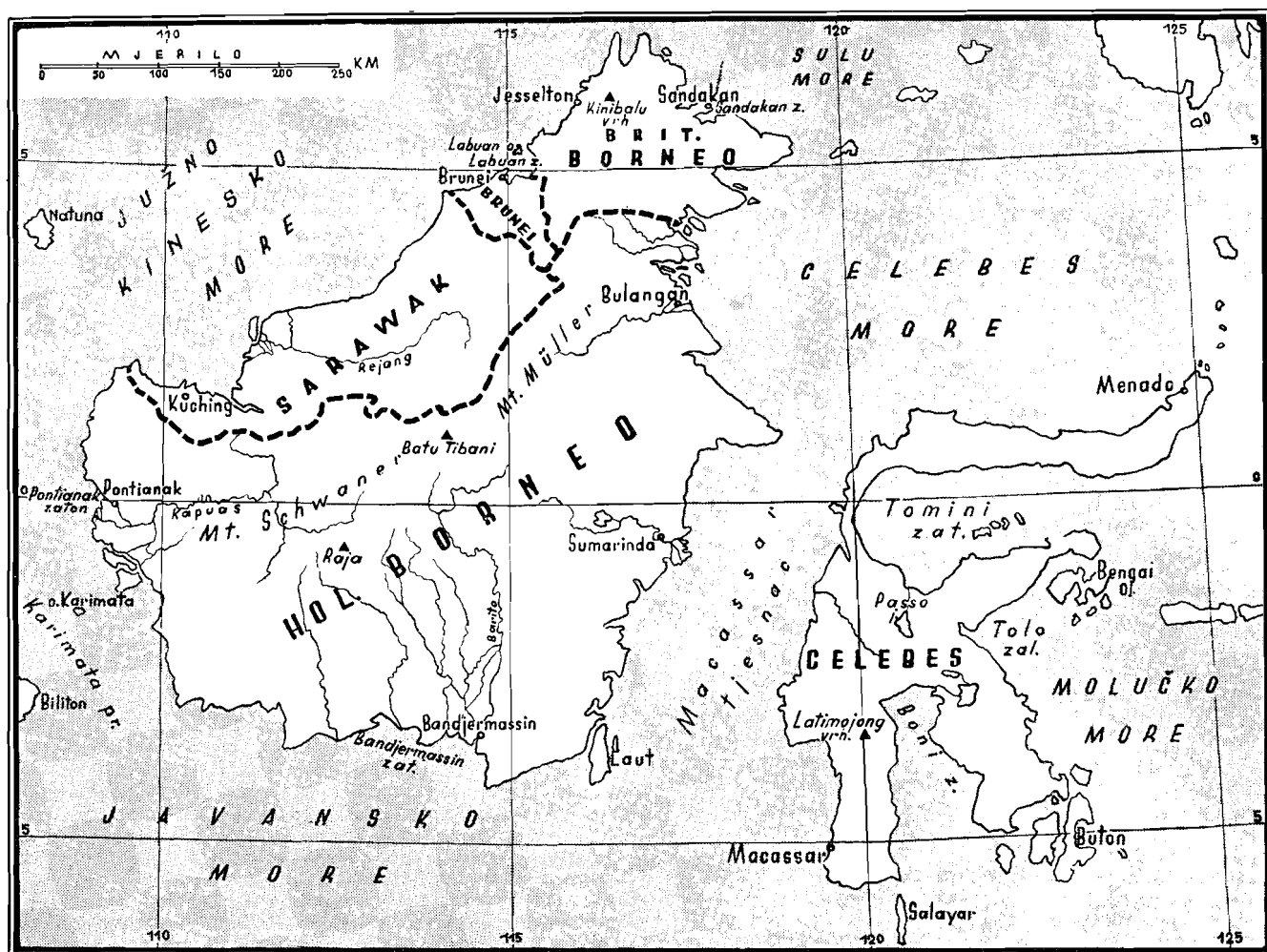
LIT.: B. Dammer und O. Tietze, Die nutzbaren Mineralien mit Ausnahme der Erze und Kohlen, sv. I., Stuttgart 1927; C. Hintze, Handbuch der Mineralogie, sv. I., Leipzig 1915; K. Nasini u djelu C. Doelter, Handbuch der Mineralchemie, sv. II. F. T.

BORNA MAST je desetpostotna smjesa borne kiseline (→ bor) s bijelim vazelinom, rjeđe kojom drugom mašču, a služi u medicini kao blagi, ali vrlo dobar antiseptik kod manjih rana, opekline, upale sluznice i t. d. D. Ma-č.

BORNAJSKA BOLEST (Meningo-Encephalomyelitis simplex enzootica equorum) je akutna zarazna bolest konja, nazvana po gradu Borna (Njemačka), gdje je prvi put ustanovljena i opisana. Od bornajske bolesti najčešće obole konji, koji rade poljodjelske poslove. Predispoziciju stvara loša ishrana, nehigijensko držanje, prenaporan rad i t. d., a po nekim autorima i preobilno hranjenje bjelančevinama. Najmanji je broj oboljenja u mjesecu siječnju i veljači, a najveći u svibnju i lipnju, dakle baš u vrijeme, kad su konji najviše zaposleni u poljodjelskim poslovima. Uzročnik je filtrabilni virus, kojega imade u mozgu, na nosnoj sluznici, u slinovnici, vimenu i bubrezima. Virus se izlučuje slinom, mlijekom, mokraćom i nosnim iscedom. U mozgu bolesnih životinja imade redovito porod virusa i diplostreptokoka. Naravna infekcija nastaje inhalacijom isprskanih kapljica od bolesnih životinja i kroz probavni trakt primanjem hrane i vode, koja je onečišćena virusom. Patogeneza bolesti još nije razjašnjena. Inkubacija traje 3—4 nedjelje. U drugoj polovici inkubacije primjećuju se već izvjesne promjene u držanju i apetitu inficiranih životinja. One često zijevaju, dobiju lake količine napadaje i manje su živahne. Ovi se simptomi pojačavaju, te životinje prestanu jesti, potpuno su apatične, škripaju zubima, zauzimaju nepravilan stav, ili ako im se noge postave u nepravilan stav, ne isprave ga, nesigurno hodaju i zanose se u stražnjem dijelu tijela. Ako dođu do prepreke, pregaze je ili, ako je ne mogu pregaziti, naslone glavu na nju i ostaju u tom stavu više sati. U različnim mišićnim grupama nastupi presjetljivost, a poslije grč. Ako je zahvaćeno vratno mišićje, bolesnik drži glavu i vrat na stranu ili ga prebaci prema natrag. Broj i ritam bila jako varira. Disanje pokazuje prema kraju tip Cheyne-Stokesa. Kod lakih oboljenja nema svih ovih znakova ili su manje izraženi. U tom se slučaju stanje bolesne životinje polako popravlja, i ona ozdravi za 3—4 nedjelje. Ali pojedini znaci mogu potrajati i dulje, čak i mjeseci. Ozdravljenje je izuzetak. Redovito se stanje bolesne životinje pogoršava, te ona padne na tle, ne može više ustati i ugine za ½—2 dana. Kod sekcije nema izrazitih promjena na unutarnjim organima. Jedino je mozak malo hiperemičan i nešto više prokvašen. U moždanoj supstanci imade sitnih jedva primjetljivih upalnih žarišta. Dijagnoza se utvrđuje na temelju kliničkih znakova, uložaka u ganglijskim stanicama (Joest-Degenova tjelešca) i perivaskularnih limfocitarnih infiltracija oko mozgovnih krvnih sudova. Liječenje: Bolesne životinje valja dietetički hraniti. Preporučuje se puštanje krvi (6—8 lit.) i stavljanje hladnih obloga na glavu, te nekoliko dana uzastopce intravenozne infuzije 15—20% otopine Hexamethylentetramina, laka laksancija i trljanje podražajnim sredstvima. Konji se mogu cjepivom, spremljenim iz mozga umjetno inficiranih kunića, profilaktički imunizirati. Imunitet traje oko ½—1 godine. A. H.

BORNE, Ludwig, * Frankfurt na Maini 6. V. 1786, † Pariz 12. II. 1837, književnik. Poznata su njegova pisma *Briefe aus Paris* i *Neue Briefe aus Paris*. Bio je jedan od vođa mlade Njemačke, strastven protivnik klasicističkih ideala Goethea, ali je i bjesovučno navaljivao na Heineca. Spise izdao Klaar u 8 sv. 1899.

LIT.: Ras, B. und Heine als politische Schriftsteller, 1927. G. Š.
BORNEMISSZA, Géza, * Nábád (Szatmár žup.) 4. II. 1884, mađarski slikar. Učio je u Nagybányi, Parizu, Budimpešti i Münchenu. Tvorac je snažnih uljenih slika i

BORNEO I CELEBES

akvarela u postimpresionističkom stilu. Predsjednik je Društva mađarskih likovnih umjetnika. J. G-r.

BORNEO, najveći od Velikih Sundajskih otoka u Malajskom arhipelagu, po veličini treći na Zemlji. Zaprema trokutnu površinu od 736.000 km², koja je jednaka četverokutu s vrhovima kod Sušaka, Marseillea, Pariza i Danziga. Raspolažlja ga ekvator i meridijan od 115° ist. duž. Gr. Reljef otoka je vrlo jednostavan. Od središnjega masiva granaju se na sve strane prema primorju nizovi planina, od kojih je najviša okrenuta prema S s najvišim vrhom Kinibalu (4170 m). Među ovim planinskim spletovima, koji su visoki 1200 do 1800 m, uvalile su se prostrane depresije, kojima teku k moru mnoge rijeke: prema J Barito, na JZ Kapuas, na I Makaham i t. d., a sve te tekućice dobivaju obilatu vodu ili od stalnih kiša (na SZ) ili od ljetnoga monsunu (na JI). Bilje i životinjstvo je ovdje kao svuda u Malajskom području, a stanovništvo je dijelom urođeničko (primitivni Dajaci) i doseljeno (Malajci, Kitajci, Arapi i Hindu). Stanje i oblici njihove civilizacije su različiti: neki su poluobrazovani, drugi u prirodnom stanju, a treći se uz pomoć evropskih vlasti i glavnica pridigoše kao malogdje po Australazijskom otočju. Rudno blago otoka je dosada vrlo slabo poznato, a još slabije iskorišćeno. Ima ugljena na otočiću Labuanu, zlatonosnoga pijeska, nalazišta dijamanta, petroleja, ponešto platine, pa kositera. Još više ima dobara u bilju i životinjstvu, osobito u bilju. U tomu su glavni izvori privrede, koja pritiče iz tropskih šuma i od kulture tla (riža, duhan) u primorju i po dolinama. Trgovina je neznatna, ali se pomalo ipak razvija, pače i izvozna (građevno drvo, duhan, guma, kobra) i uvozna (platno, manufaktura, strojevi, sol, opijum). Najveći dio otoka (2/3 površine i 1 i 1/2 mil. stan.) pripada Nizozemskoj, koja ga je razdijelila u dvije pokrajine: zapadnu (145.000 km² i 600.000 stan., od toga 300.000 Dajaka i ostalo Malajci) s glavnim gradom Pontianakom, i jugoistočnu pokrajinu (406.000 km² i gotovo 1 mil. stan., od toga polovica Dajaka) s glavnim

gradom Bandjermassinom. Sjevernu trećinu otoka (206.600 km² i 835.000 stan.) drže Englezi izravno, odnosno pod protektoratom. Pod protektoratom su od 1888 dva sultanata, Brunei i Saravak. Portugalci su otkrili otok oko 1510, a s kolonizacijom su započeli Nizozemci oko 1600, no 17. i 18. st. je ispunjeno borbama sa Španjolcima i Englezima za prevlast. Uza sve to se nije znalo gotovo ništa o unutrašnjosti do naših dana. Osnovne crte geologije, orografije i hidrografije čitavog otoka su proučili tek krajem 19. st. putnici Posewitz, Karl Bock i Enthoven. N. Ž.

BORNEOL, C₁₀H₁₈O, dobiva se redukcijom kamfora. d-Borneol zove se još Borneokamfor. Dolazi u mnogim eteričnim uljima u esterificiranom obliku, tako u ulju ružmarina, lavandule i različitih četinjača, kod posljednjih u obliku bornilacetata, koji miriše po smrekovini. U čistom stanju dolazi u prirodi u šupljinama drva kao i ispod kore stabla *Dryobalanops Camphora* (Fam. *Dipterocarpaceae*). Kristalizira u šesterostranim listićima ili pločicama. Tali se kod 203° C, zakreće polarizirano svjetlo na desno [α]_D = + 37,4°. Njegov antipod l-borneol zove se još Ngai-kamfor, a dobiva se uglavnom iz eteričnog ulja različitih vrsta *Valeriana*. Terapeutski važan je bornilni izovalerijan, koji dolazi u medicini pod imenom bornival i mnogo se upotrebljava kod neuroze, hysterije, neurastenije, epilepsije, nervoznih poteškoća želuca i u ginekološkim slučajevima. Osim toga podražuje tek. N. N.-ć.

BORNHOLM, otok u Istočnom moru, zaprema 587 km². Sjeverni dio je građen od granita i gnajsa, a južni, nešto niži, od paleozojskih i mezozojskih naslaga pješčenjaka i škriljavaca. Sjeverna, istočna i zapadna je obala visoka i vrlo strma. Na zapadu su u jurskom pješčenjaku dosta bogate naslage ugljena. Doline na sjeveroistočnoj i južnoj strani otoka odlikuju se bujnom vegetacijom. Stanovnici danskog podrijetla bave se ribolovom (losos i haringe), zatim uzgajanjem svinja i ovaca, a nešto i poljodjelstvom i industrijom. Sela na otoku nema, nego samo pojedinačnih

(Foto dr. F. Stoedtner, Berlin)
BORNEO, Selo s mostom od jednoga balvana

dobara i dvoraca. Ovaj otok davnih Vikinga pripada trajno Danskoj od 1658. Glavno mjesto je luka Rönne. U njemu je oko 10.000, a na čitavom otoku 45.530 stan. O. O.

BORNIER, Henri, vicomte de, * Lunel 25. XII. 1825. † Pariz 27. I. 1901, francuski pisac. Potomak stare porodice iz Languedoca. G. 1845 otišao je na pravne nauke u Pariz. Tu je izdao zbirku stihova *Les premières feuilles* (1845) i predložio Théâtre-Françaisu dramu *Le Mariage de Luther* (1845). Sabrane pjesme tiskane su mu 1881. Tu su u prvom redu tri velike pjesme: *L'Isthme de Suez* (1861), *La France dans l'Extrême-Orient* (1863) i *Eloge de Chateaubriand* (1864), koje je nagradila Francuska akademija.

B. je napisao za kazalište više komada, među ostalima *La Fille de Roland* (1875); *Les Noces d'Attila* (1880); *Mahomet*; *Le Fils de l'Arétin*; *France... d'abord* (1900). U prozi je objavio tri romana: *La Lizardière* (1883), *Le Jeu des Vertus* (1885) i *Comment on devient belle...* P. Cl.

BORNIT, mineral → Bakrena šarena pakovina.

BORNITZ, Jakob (Bornitius Jacobus), istaknuti pisac iz doba merkantilizma. Glavna su mu djela: *Aerarium sive tractatus politicus de aerario sacro...* (Frankfurt 1612) i *Tractatus politicus de rerum sufficientia in republica et civitate procuranda* (Frankfurt 1625). Svoja razlaganja oslanja uglavnom na djela Jeana Bodina. U državnim domenama vidi temelj državnih financija. Spominje izvanredne prihode od privrednih poduzeća, monopola, lutrije i prodaje posjeda te slučajne prihode (konfiskacija, okupacija, ošasna imovina, ratni plijen i dr.). Zagovara i poreze, koji se mogu uvoditi samo u nuždi. Z. H.

BORNMÜLLER, Josip F. N., * Hildburghausen (Tiringija), 6. XII. 1862, botaničar. Poslije gimnazije svršio je vrtlarsku školu u Potsdamu. Od 1886 mnogo je putovao i sabirao bilje. Bio je isprva inspektorom botaničkog vrta u Beogradu, a kasnije kustosom Haussknechtova herbara u Weimaru i postigao naslov profesora. Veoma je mnogo pisao o flori Balkanskog poluotoka i Orijenta.

LIT.: *Bornmüller-Festschrift* (izdao O. Schwartz), Berlin (Fedde) 1938. I. P.

(Foto dr. F. Stoedtner, Berlin)
BORNEO, Grob poglavice plemena Dusun

BORNSTEIN, Heinrich, * Hamburg 4. XI. 1805, † Beč 10. IX. 1892, kazališni ravnatelj. Prije dolaska u Zagreb bio je ravnatelj kazališta u Ljubljani i Linzu. Od 1. IV. 1839 bio je zajedno s bratom *Karlom* zakupnik starog zagrebačkog kazališta na Markovu trgu, u kojem su davali njemačke predstave. H. B. je napisao u 46. broju Gajeve *Danice ilirske* od 16. XI. 1839 članak *O utemeljenju ilirskog narodnog kazališta*, u kojemu predlaže, da se osnuje domaća dramska družina s predstavama na ilirskom jeziku. G. 1840 uređivao je *Croatiju*. Za uprave braće B. davana je 10. VI. 1840 prva predstava na hrvatskom jeziku, Kukuljevićeva drama *Juran i Sofija*. H. B. je napustio Zagreb 1840 otišavši u Trst, kamo ga je brat K. slijedio 1841. H. B. je kasnije bio član raznih njemačkih pozornica, zatim redatelj Talijanske opere u Parizu, G. 1848 iselio se u Ameriku, gdje je bio farmer, izdavao novine, upravljao kazalištem u St. Louisu, a u ratu 1862 borio se na strani Lincolnu kao pukovnik njemačkih dobrovoljaca. Kasnije je bio američki konzul u Bremenu i prevodio drame, zatim

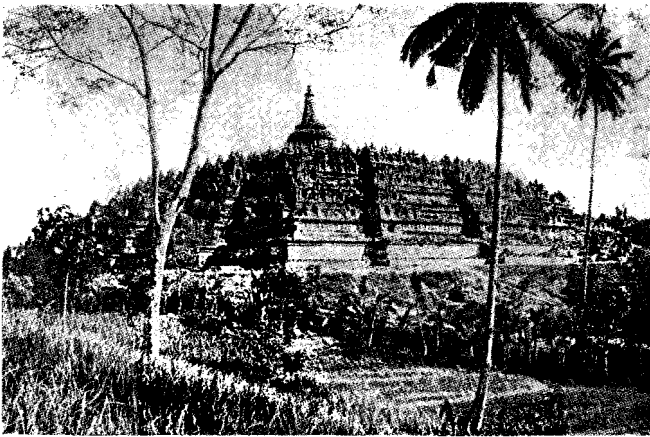
(Foto dr. F. Stoedtner, Berlin)
BORNEO, Žene iz plemena Dusun i signalni bubanj

proputovao Italiju, a pred kraj života se smjestio u Beču, gdje je djelovao u raznim kazalištima. Objelodanio je zanimljive memoare *Fünfundszwanzig Jahre in der Alten und Neuen Welt. Memoiren eines Unbedeutenden* (2. izd. Leipzig 1884), u kojima opisuje i svoje djelovanje u Zagrebu (1839—1840) s obilnim podatcima o tadašnjim kazališnim i društvenim prilikama. U Zagrebu je s njim djelovala kao glumica i pjevačica njegova supruga Marija.

LIT.: Deželić, *Iz njemačkog Zagreba*.

S. B.

BORNU, prostrana nizina usred Sudana (oko 115.000 km²), nagnuta od gorskih kosa na jugu, koje su visoke oko 300 m, prema Čadskom jezeru na sjeveru. Podneblje je čitave godine vrlo vruće, ljeti i do 40° C po noći. Za vrijeme kiša nastaju poplave i groznice, no onda je B. zelen i bujna raslinstva, a inače je pretežno suha stepa. U zemlji ima mnogo divljači (gazele, antilope, nojevi, slonovi, žirafe, lavovi, nosorošci, krokodili), a goje se deve, govoda, konji, mazge, zebu, koze i golubi. Flora je bogatija samo na jugu. U tropskoj bujnosti uspijevaju sikomore, akacije, kaučukovci i različite palme, a goji se kukuruz, proso, riža, pamuk. Stanovništvo nije jednolično. Najbrojniji i najjači su Kanuri, po vjeroispovijesti muslimani kao Arapi, Tibbu, Fulbe i Kanembu, a još su pogani mnogobrojna crnačka plemena, koja su prorijeđena lovom i pro-

BOROBUDUR, Hram

dajom u ropstvo. To je trgovačko zanimanje cvalo do nedavna, a danas je u B. glavno poljodjelstvo. Središte je prometa grad Kuka (preko 20.000 stan.) nedaleko Čadškoga jezera. I ovdje stanuju bojovni Kanuri srednjega stasa i crne puti.

B. je nekad bila moćna država. Cvala je oko 1600. Početkom 19. st. oslabiše je Fulbe, ali je opet pridiže sultan Omar, koji je umro 1881. On je mnogo pomagao njemačke istraživače Bartha (*Reisen und Entdeckungen in Nord- und Zentralafrika*, 5 sv., Gotha 1857), Rohlfsa (*Quer durch Afrika*, 2 sv., 1874—75) i Nachtigala (*Sahara und Sudan*, 3 sv., Berlin 1879—89). Sada je glavni grad domaćega vladara (šeiha) Dikoa (20.000 stan.), no vlast mu je samo prividna, jer B. postade oko 1900 plijenom evropskih vladavosti, pa je iza 1919 najveći dio zemlje pod Britskom Nigerijom, a munji u mandatnom području Kameruna pod Francuzima. Željezničke pruge, autostrade i telegrafske linije osiguravaju gospodarstvo Evropljana i eksploataciju bogate zemlje.

LIT.: A. Schultze, *Das Sultanat Bornu mit besonderer Berücksichtigung Deutsch-Bornus*, Essen 1910. A. M. S.

BOROBUDUR (Boroboedoe), budhističko svetište na Javi, u Malajskom arhipelagu, u blizini grada Djokjakarte; hram iz 8. ili 9. st. vrlo je lijepa građevina sa bas-reljefima, koji se nalaze na devet velikih terasa, a prikazuju Budhu. To je jedan od najznatnijih spomenika javanskoga graditeljstva (→ Budhizam).

ALEKSANDR BORODIN

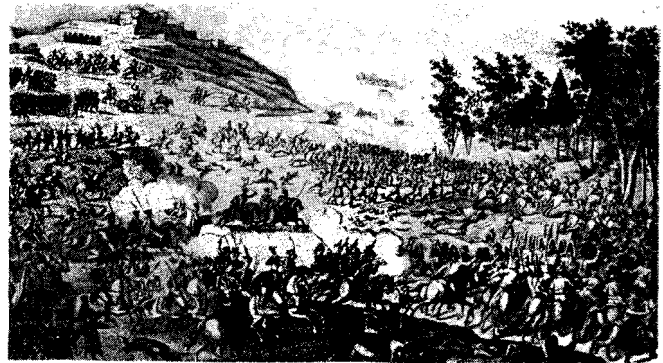
BORODIN, Aleksandr Porfirjevič, * Petrograd 1834, † Petrograd 1887. Liječničke nauke i kemiju učio je u Petrogradu, pa je najprije bio vojnički liječnik, poslije profesor liječničke akademije i akademik. Mnogo se uza svoj naučni rad bavio i glazbom. Bio je član mladoruske skupine skladatelja, poznate pod imenom »Petorice«. Glazbu je ozbiljno proučavao po uputama Balakireva. Na brojnim svojim putovanjima upoznao je znamenite suvremene glazbenike, među njima i Liszta. Kao skladatelj svijesno je oblikovao ruske narodne glazbene motive, pa i motive istočnjačkih naroda u svojim većim skladbama. Najznatnija su njegova djela: velika opera *Knez Igor*; dvije simfonije (u Eš-duru i h-molu) uz fragmente treće simfonije (u A-duru); *Slika sa srednjoazijskih stepa* (simfonijska pjesan); za klavir: *Mala suita* i *Parafraze*; dva gudačka kvarteta (u A-duru i D-duru), te stavak *Serenata alla Spagnola* za gudački kvartet po motivu b-la-f, što su ga ruski skladatelji napisali u počast ruskom nakladniku Belajevu; desetak popjevaka (romansa), te finale za baletnu operu *Mlada*, koju je zamislilo više ruskih skladatelja zajedno. U ostavini B-ovoj bilo je još komornih glazbenih djela, koja ni do danas nisu objavljena. B. je u svom stvaranju doista pošao putem, što su ga u svom proglasu na

javnost zacrtala »Petorica«: on je osluškiavao glas ruskoga puka, a ruska priroda i krajina davala mu je »grubu građu« za umjetničko obrađivanje. U Zagrebu je izvedena B-ova opera *Knez Igor* prvi put 16. XII. 1922, dok su *Polovječki plesovi* iz te opere izvedeni već prije kao baletni divertissement.

LIT.: Stasov, A. B., Petrograd 1889; G. E. H. Abraham, B., *the Man and his Music*, London 1927; K. Nef, *Die Sinfonien A. B-s*, Schweizerische Musikzeitung 1911. B. S.

BORODINO, selo uz rijeku Moskvu na cesti između Smolenska i Moskve. Dne 7. IX. 1812 odigrala se tu krvava bitka između Napoleona i Kutuzova. Trajala je 10 sati i stajala mnogo žrtava na francuskoj i ruskoj strani. Rusi su se iza bitke povukli, a Napoleon je ušao u Moskvu. Z. D-i.

BOROJEVIĆ, 1. Miloš, * Staza 3. X. 1871, † Bjelovar 5. III. 1932, učitelj, županijski škol. nadzornik i pedagog, pisac. Po predavanjima prof. Theodora Ziehena priradio je i izdao radnju *Urođene defekt-psihoze kod djece, urođena slaboumnost* (1929). U »Napretku« je objavio više radova, kao *Seksualno uzgajanje* (1910); *K pitanju uzgojnih ciljeva* (1915); *Duševna djelatnost u svijetlu filozofije* (1920). Preveo je Layevu knjigu *Temelji i principi škole akcije*. J. D.

NAPOLEON KOD BORODINA

2. Nikola, * Otočac 1796, † Karlovac 23. II. 1872, upravni vojni činovnik u Krajini i srpski pjesnik. Objavljivao je rodoljubne i pobožne pjesme u Dragoljubu, Danici, Sedmici i Vojvodanci.

LIT.: Vrlo mšavi podaci o njemu u spomen slovu prote Nikole Begovića (Srpsko-Dalmatinski Magazin, XXX.) i u članku A. Gavrilovića, *Branko i Borojević*, Kolo, knj. IV., 1902. M. U.

3. Svetozar, pl. od Bojne, barun, * Umetić u Hrvatskoj 13. XII. 1856, † Celovec 23. V. 1920, austrougarski vojskovođa, stupio 1876 u ces. kralj. vojsku, sudjelovao u bosansko-hercegovačkoj vojni 1879, svršio austro-ugarsku višu ratnu školu te kao kapetan preuzet u generalni stožer. Zapovijedao je pred rat (sa sjedištem u Zagrebu) ugarsko-hrvatskom 42. domobranskom divizijom, a u svjetski rat krenuo je kao zapovjednik 6. vojnog zbora, da preuzme onu austro-ugarsku 3. vojsku, koja je pred borbe u Karpataima bila teško načeta. Sa svojom izvanrednom energijom i nadarenošću pravoga vojskovođe uspio je ustaliti frontu baš s tom vojskom, koja se borila u najvažnijem prostoru zapadnih Karpata kod klanca Dukla i Ljupkov i zatvarala Rusima izravan put u srce monarhije na Dunav preko Košica. Conrad von Hötzendorf osobito ga je cijenio. Smatran je od sviju pravim vojskovođom. Sudbina mu je bila prije smrti sklona, jer je postavljen u početku talijanskog rata na pravo mjesto, na najranjaviju točku austro-ugarskog boka, na Soču. Tu je on, koji je već u Karpataima bio stup obrane i kojemu je prije bilo suđeno, da sudjeluje u velikom gorličkom prodoru, uspio, da s malom vojskom od 30—40 bataljuna zadrži prvu talijansku navalu. Kasnije se stvorila glasovita šesta armija generala

SVETOZAR BOROJEVIĆ

Borojevića, s kojom je on u desetak bitaka na Soči od Krna do ušća Soče branio jugozapadni bok monarhije, a time i ulaz u naše prostore. On postaje feldmaršal, a kao osobit vještak u strategijskim pitanjima konačno preuzima skupinu vojska: lijevo krilo cijele talijanske fronte. Nije uspio ljeti 1918 prodorom preko Piave, ali se i tu, kao i za talijanske ofenzive u jesen 1918 preko Piave, istakao žilavošću u teškim prilikama. Osobita je njegova uloga i u onoj pobjedonosnoj ofenzivi u jesen 1918 s udarom preko Soče na Piavu. Umro je daleko od svoje domovine. Mirovinu je dobivao od republike Austrije, koja mu je stavila i spomenik na groblju junaka u Beču. Bio je komander austrijskog reda Marije Terezije. Sl. P-ć.

BOROMEJSKI OTOCI u zapadnom zalivu jezera Lago Maggiore, gdje im nasuprot stoje gradovi Pallanza i Stresa: zeleni školj San Giovanni sa crkvom, otočić dei Pescatori s ribarskim naseljem, onda otok, koji je po Isabelli, ženi Karla Borromea, prozvan Isola Bella, i najveći Isola Madre. Na otoku Isola Madre je botanički vrt, a na otoku Isola Bella dvorac milanske porodice Borromeo.

BORONGAJ, istočno predgrađe Zagreba, priključeno 1899 gradu, a iza svjetskoga rata djelomično izgrađeno (istočna Peščenica). Današnji gradski kotar B. ograničen je sa Z cestom Donje Svetice, sa S željezničkom prugom, a s J glavnim odvodnim kanalom. Na B. se nalazi zagrebački aerodrom. Z. D-i.

BOROŠA, Stjepan, * Stubica 1. VIII. 1856, † Rim 31. I. 1905. Posvetio se svećeničkom staležu. Promoviran 1883 u Beču na doktora teologije. Od 1890—1903 župnik župe sv. Marka u Zagrebu. Napisao: *Kako nas je Ugarska branila* (preštampano iz »Hrvatske domovine«, Zagreb 1896) i *Kako nas Ugarska uzdržava* (Rijeka 1902). U prvom spisu odgovara Nikoli Tomašiću na jednu izjavu u hrvatskom saboru od 25. XI. 1895, a u drugom traži za Hrvatsku potpunu financijsku samostalnost. Obilato je podupirao svaki rodoljubni pothvat na književnom i političkom polju. Z. H.

BOROŠIĆ, Andrija, * 1865, † 1909, šumarski stručnjak. Naročito se bavio uređivanjem šuma u Hrvatskoj i Slavoniji. Napisao je *Naputak za sastav šumsko-gospodarskih osnova*, Zagreb 1903. Suradivao je u šumarskom listu. Izdao s A. Gogliom *Zbirku šumarskih naredaba i propisa*, Zagreb 1900. Od 1904 izdavao *Šumarsko-lovački kalendar*, koji poslije njegove smrti izdaje Đ. Nenadić. N. N.

BOROTHA, Vladimir → Treščec Vladimir.

BOROTRA, Jean, * 1898, glasoviti francuski igrač tenisa. Sudjeluje od 1927—1932 kod utakmica za Davis Cup. Jedan od najboljih igrača tenisa na svijetu, ima naslov tenismušketa. Igra mu je temperamentna i briljantna. Igra redovito kao pobjednik u svjetskom tenis turniru u Wimbledonu. Predsjednik je francuskog teniskog saveza. Pod vodstvom maršala Petaina vođa sporta u Francuskoj. F. B.

BOROUGH, 1. Steven, * 1525, † 1584, engleski pomorac. G. 1553 sudjelovao je u ekspediciji, koja je tražila sjeveroistočni prolaz u Kitaj i Indiju, i dospio u Bijelo more do Arhangelska. Na drugom putovanju 1556 pronašao je Karska vrata između Nove Zemlje i Vajgača. Kasnije je putovao u Rusiju i Španjolsku.

2. William, * 1536, † 1599, njegov mlađi brat, putovao je nekoliko puta do Arhangelska. Učestvovao je u napadaju F. Drakea na Cadiz 1587. Z. D-i.

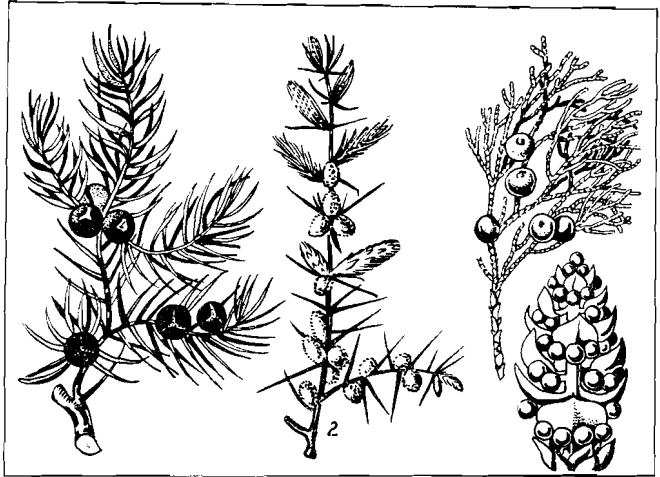
BOROV PRELAC → Kukci.

BOROVAC → Bor.

BOROVA GRBICA (*Bupalus piniarius*), malen leptir iz por. grbicâ (v.), a velik štetnik u borovim šumama. Leti u toplom proljeću. Ženka lijepi na vrhovima borova uzduž pod iglice svijetlo zelena jaja. Vitke, zelene gusjenice požderu iglice i tako uništavaju šume. U listopadu se spuštaju na dugačkim nitima s drveta na zemlju, gdje se zakukulje pod mahovinom i prezime. K. B.

BOROVICA (*Juniperus*) je biljni rod iz porodice čempresovka (v.). Njemu pripada oko 30 vrsta, što su rasprostranjene čitavom sjevernom polutkom zemlje. To su najvećma grmovi, rjeđe prava drveta, od kojih su listovi razvijeni ili kao iglaste četine ili kao male, linealne ljuške, a smješteni su bilo po 3 u pršljenima, bilo po 2 nasuprotno. Cvjetovi su najvećim dijelom dvodomni, rjeđe nepotpuno ili potpuno jednodomni, te predstavljaju skraćene izbojke u lisnim prazućima. Jajasti su muški cvjetovi sastavljeni iz većeg broja jajasto-štitastih. Ljuskastih prašnika, od kojih svaki nosi na donjoj strani po više (3—7, najvećma 4) mjehurastih peludnica. Ženski je cvijet sastavljen također

iz većeg broja ljuskastih listića, koji su smješteni na cvjetištu bilo nasuprotno, bilo po 3 u pršljenima. No te su ljuške najvećim dijelom neplodne, a tek one u nekoliko (1—4) najgornjih pršljena nose po 1—2 sjemena zametka; tako se na pr. kod naše obične borovice mogu smatrati plodnim listovima jedino 3 ljuške najgornjeg pršljena u ženskom cvijetu, od kojih svakoj pripada po jedan od triju uspravnih sjemenih zametaka. Između oprашivanja i oplodnje protječe — kao i kod bora — vrijeme od jedne godine. Nakon oplodnje počnu plodni listovi na dnu i na unutarnjoj strani snažno rasti, a postaju istodobno i mesnati. Na taj se način razvija poznati, bobi sličan »mesnati češer«, koji se naziva borovica, kleka, pupuljica, smrika ili smrčka. Ovaj krije u svojoj nutarnosti zatvorene sjemenke, dok mu se na vrhu vide još 3 značajna šava, koji svjedoče o postanku čitave tvorbe. Svojim »mesnatim češerom« razlikuje se rod borovica nesamo od svih ostalih predstavnika porodice čempresovka, nego i od svih četinjača (v.) uopće. S. H-ć.

BOROVICE

Grančice obične borovice s bobama i muškim cvjetovima i grančica somine s bobama. Desno povećani muški cvijet obične borovice

Najvažnije vrste ovog roda jesu:

a) **Igličave borovice**: po 3 iglice u pršljenu. Ovamo spadaju:

Obična borovica, *J. communis* L., raste kao grm po cijeloj Evropi, sjev. Aziji, sjev. Americi i sjev. Africi. Kod nas je česta po pašnjacima i zapuštenim šumama. Iglice do 15 mm duge, 1—2 mm široke, ozgo s jednom širokom bijelom prugom. Cvjetovi dvodomni. Bobulje 6—9 mm debele, dozrijevaju u 2. ili 3. g., te su onda crno-plave i plavo nahukane.

Klečica, *J. nana* Willd., do 50 cm visok i obično vrlo širok i gust grm, koji raste na gornjoj granici šume u planinama Evrope, sjev. Azije i sjev. Amerike. Česta je u našim planinama. Grančice su debele i kratke, pršljenovi iglica vrlo nagusto. Iglice su 4—8 mm duge, naglo na vrhu ušiljene, s jednom bijelom prugom. Bobulje su kao kod obične borovice.

Šmrika, *J. oxycedrus* L., grm ili manje drvo Sredozemlja i zapadne Azije. Kod nas je česta uz more i po primorskom gorju. Iglice su vrlo oštre i bodljikave, ozgo s 2 bijele pruge. Cvjetovi su dvodomni. Bobulje, oko 1 cm debele, dozrijevaju u 2. godini, a onda su tamno crvene. Kao nametnica živi na šmriki imelica (*Arceuthobium oxycedri* M. B.).

Pukinja, *J. macrocarpa* Sibth., grm ili manje drveće. Česta je u makiji. Grane su joj tanke, vitke, a vršne grančice obješene. Iglice su do 3 cm duge, vrlo oštre, često na vrhu grančice poput četkice smještene. Bobulje su do 15 cm debele, crvene i plavkasto sivo nahukane, sa 3 sjemenke.

Koštuničara, *J. drupacea* Labill., raste na Balkanu jedino u jugoistočnom Peloponezu, a inače u Aziji. Uzgaja se u parkovima. Raste piramidalno. Iglice su oko 3 mm široke, s 2 bijele pruge. Izbojci su gusto obrasli iglicama. Bobulje oko 2 mm duge.

b) **Ljuskave borovice**: lišće u mladosti kratko igličavo, a kasnije ljuskavo. U bobulji 1—10 sjemenaka. a čini je većinom 6 ljušaka. Ovamo spadaju:

Gluvačuša, *J. phoenicea* L., grm ili manje (do 6 m) drvo Sredozemlja i sjev. Afrike. Grančice su oko 1 mm

debele, okrugle, na ljuskama je jasno vidljiva žlijezda. Ljuske su oko 1 mm, a iglice do 6 mm duge. Cvjetovi su jednodomni ili dvodomni. Bobulje oko 1 cm debele, crvene i sjajne, a dozrijevaju u 2. godini.

Somina, *J. Sabina* L., vrlo gust grm po gorju južne i srednje Evrope, Sibirije i zapadne Azije. Ima je i u našim planinama. Cesta je u nasadima. Stabljka kosa ili puže po zemlji, a vrhovi grana tjeraju prema gore. Grančice su tanke. Ljuske satrte pod rukom neugodno mirišu. Lišće je u mladosti igličavo i ušiljeno. Cvjetovi jednodomni ili dvodomni. Bobulja je 5—7 mm debela, plavkasto crna, nahukana, dozrijeva u 2. godini.

Divlja foja, *J. excelsa* Bieb., 15—20 m visoko drvo, raste u Macedoniji, na otočju grčkog arhipelaga i u zapadnoj Aziji. Krošnja mu je piramidalna, grančice tanke i okrugle. Na ljuskama su žlijezde. Cvjetovi su jednodomni, bobulje oko 1 cm debele, tamno purpurnosmeđe, nahukane, dozrijevaju u 2. godini.

Pitoma foja, *J. foetidissima* Wild., do 17 m visoko drvo, koje raste u gorju Grčke između 1500—2000 m, zatim u Macedoniji i zapadnoj Aziji. Izraste kao stablo do 1 m promjera i doživi vrlo veliku starost. Krošnja je piramidalna, grančice odebele, četverobride. Lisne ljuske su bez žlijezda. Cvjetovi jednodomni ili dvodomni. Bobulje su 6—12 mm debele, crveno smeđe ili crne, plavo nahukane.

Virginijaska borovica, *J. virginiana* L., do 25 m visoko drvo, koje se uzgaja kod nas, a i drugdje u Evropi, vrlo često u parkovima. Igličavo lišće često je i na odraslim primjercima. Ljuske su ušiljene, slabije prilegle, bobulje do 5 mm duge, tamno plave, sjajne i nahukane. Drvo joj je lagano, meko, ugodna mirisa, lako se obrađuje, lijepe je crvene boje; upotrebljava se u rezbarstvu, stolarstvu, za fine olovke i sl. U trgovini dolazi često pod imenom »crvena cedrovina«.

Uzgojna svojstva: Sve borovice zahtijevaju obilno svjetlo. Rastu uglavnom polagano. Naše borovice rastu na raznim tlima. Ima ih na dobrim i lošim, suhim i vlažnim tlima. Šumarska im je vrijednost radi slabog uzrasta malena, ma da im je drvo fino i dugotrajno. Borovice se razmnažaju obično sjemenom. Neke ljuskave borovice mogu se dobro razmnažati i sa reznicama, koje se trgaju od vrhova postranih grana i grančica. A. P.-ć.

Borovice su u mnogočemu korisne čovjeku. Tako je napore korisna obična borovica, kojoj se »bobe« — *Baccae Juniperi* — raznoliko upotrebljavaju nesamo u pučkoj i službenoj medicini, nego i kao začim, za dobivanje ulja, za kađenje, u proizvodnji naročite rakije: borovičke, klekovače i sl. Bobe su ugodnog mirisa, a gorkog i žarkog okusa. U njima se nalazi eteričnog ulja, sladora, voska, smole, gorke tvari, različitih organskih kiselina i t. d. Pospješuju tvarnu izmjenu, povećavaju aktivnost i sposobnost reakcije organizma i sl. Mirisavo b. ulje — *Oleum Juniperi baccarum* — konzervira i dezinficira. Zato su i bobice poznate kao sredstvo, koje raskužuje i sprečava zarazu, služe za spremanje mesa i hrane, kao mirodija i sl. Sabiranje je »plodova« ove vrste vrlo rašireno u našim krajevima. Drvo korijena i stabljike obične borovice — *Lignum Juniperi* — služi katkada u medicini kao sredstvo, koje pospješuje izlučivanje vode iz tijela.

Zbog sadržaja eteričnog ulja (i do 0,778%) iskorišćuju se donekle i »bobe« smrike, i to za dobivanje toga ulja kao i za pravljenje ljekovite rakije smrekovače. Suhom se destilacijom dobiva iz drveta ove vrste ulje — *Oleum Juniperi empyreumaticum*, koje se upotrebljavaju kao sredstvo za izbacivanje sluzi, protiv glista, kod reume i t. d.

Vrsta *Juniperus Sabina* otrovna je i ljekovita biljka. Njezini se vršci (grančice) — *Herba Sabinae* — koji sadrže i do 5% ulja (*Oleum Sabinae*), danas upotrebljavaju još samo u veterinarskoj medicini. Poznata je u narodu kao sredstvo, koje izaziva pobačaj (drastični abortivum). F. K.-n.

BOROVICA, rakija od borovice (kleke, smrike, *Juniperus communis*), dobiva se destilacijom alkoholno procvrele komine od plodova borovice na običnom pecarskom kotlu, te ima jak miris borovičnog eteričnog ulja. Komina se priređuje maceracijom zgnječanih bobica borovice vrućom vodom, a alkoholno se vrenje izaziva dodatkom kvasca ili svježeg drožda, kad se komina ohladi na 20° C. Imitacija borovičke dobiva se dodatkom 70 g borovičnog eterskog ulja i 20 g limunova eterskog ulja na 100 l rakije od rafinirane žeste. M. M.

BOROVIĆ, Rade, 14. st., arhitekt, »Rade neimare« u narodnim pjesmama (»Zidanje Skadra na Bojani« i »Zidanje mosta u Mostaru«). On je »protomajstor« crkve u manastiru Ljubostinji i stoji na čelu arhitektonске škole u drugoj polovini 14. st. Građevinari te škole sagradiše crkve u Ravanici, Novoj Pavlici, Manasiji, Kaleniću, Rudenici, Veluču, Naupari, Kruševcu i dr.

LIT.: Kukuljević, *Slovník jugosl. umjet.*, Zagreb 1860; Lj. Stojanović, *Zapisi i Natpisi*, 1.

BOROVIKOVSKIJ, I. Aleksandr, * 1844, † 1905, ukrajinski pravnik. Sedamdesetih godina je bio državni zastupnik u Petrogradu, zatim član odeske apelacije, pa docent na sveučilištu za sudstvo. Konačno postaje viši državni tužilac odjeljenja građanskog kasacionog senata, a od 1899 i senator toga odjeljenja. Kao sudac B. je bio krajnji pristalica suda pravednosti na uštrb formalnim potrebama zakona. Svoja je sudska opažanja izložio u knjizi *Otčet sudi* (1891—1894, 3 sv.). Već je dosta rano počeo objavljivati svoje pjesme u »Otečestvenija Zapiski«, a pisao je i članke i studije, od kojih mu je najpoznatija *Zenskaja dolja po maloruskim pjesnjama* (1879).

2. Lev, * 1811, † 1889, ukrajinski književnik i etnograf, otac Aleksandra B. Svršio je filološki fakultet u Harkovu i bio profesor u Poltavi. Vrlo je rano počeo pisati na ukrajinskom jeziku, skupljajući ujedno i obrađujući narodne priče, legende, poslovice, bajke, balade i t. d. To narodno književno blago štampao je uglavnom u »Otečestvenija Zapiski« (1840), »Lastočki« (1841) i dr. Originalne poezije nije mnogo ostavio (*Cornomorec, Voloh*), a u posebnoj knjizi su mu izišle *Bajki i pribajutki* (1852), pjevane više kao varijacije popularnih narodnih sujeta. S jezične strane znači ova knjiga rijedak prilog ukrajinskoj književnosti. Na književno je polje B. zapravo stupio s baladom *Marusja* (1829). To je ukrajinizirana Bürgerova »Leonora«, a napisana je prema pjesmi Žukovskog »Svjatlana« (1812). Ipak, kako veli Franko, Marusja nije kostimirana Svjetlana, to je ukrajinska seljačka djevojka. Premda se veoma rano prestao javljati književnim djelima, ostavio je velik trag u ukrajinskoj književnosti, jer je udario osnove ukrajinskom romantizmu. Preveo je također Mickiewiczova »Farisa«.

BIBL.: Najpoznatija izdanja B.: *Marusja*. Vidav i pojasniv Iv. Franko, Lavov 1902; *Bajki*, Cerkasi 1918. S. G.-ć.

3. Vladimir Lukič, * Mirgorod (Ukrajina) 24. VII. 1757, † Petrograd 6. IV. 1825, ruski slikar. Isprva je bio časnik, a zatim se posvetio crkvenom slikarstvu, što ga je naučio od oca. Tako je izradio ikonostase za crkve u rodnom mjestu i nekim drugim gradovima. Kasnije su mu bili učitelji D. Levickij i G. B. Lampi. Ovaj potonji naučio ga je raditi portrete. Među tima se ističu portreti carice Katarine na jutarnjoj šetnji (1795/6), velikoga kneza Nikole (1797), cara Pavla I. (1800), cara Aleksandra I. (1801) i još drugih članova carske porodice. U.

BOROVINIČI, bosanska vlastela i rođaci moćnih dinasta Pavlovića, vojvode Radosava i njegova sina Ivaniša. U vrelima spominju se po imenu knezovi Tvrdislav (1423—42), Ostoja (u isto doba) i Vukmir (1454), ali je najznatniji »veliki knez bosanski« (palatinus) *Tvrtko* (1419—36). Zajedno s kraljem Tvrtkom II. boravi 1435/6 u Ugarskoj. Oženjen je Katarinom, kćeri Hrvojina sina Baše Hercegovića; ostavlja za sobom kao posljednji odvjetak svog roda kćer Milicu, udatu za Stjepana Šimrakovića. Ona je baštinila po ocu pravo na kuću u Dubrovniku, kao i na zemlje na području Republike. Poslije 1471 nestaje s Milicom traga tog porodici. Tek 1496 javlja se prvi put kao vrhbosanski sandžak *Sinan-paša* Borovinić, možda poturčeni sin Tvrtka (Truhelka), a svakako potomak »plemenite kuće Borovinića«, po riječima Dubrovčana. Postaje zatim rumelijski beglerbeg, a 1503 »uzvišen« je na čast hercegovačkog krajišnika (craiscnicus Hercegovine, herceg[ov]ski gospodar), sa sjedištem u Hotči (danas Foča). Novi položaj nastupa 1504 i zadržava ga do 1506, kada je postavljen za smederevskog sandžaka. G. 1513 dolazi ponovno kao sandžak u Bosnu i provaljuje u hrvatske krajeve. Naredne godine 1514 odlazi kao beglerbeg u Anadol i postaje doskora (svakako 1515) veliki vezir. Još 1514 ističe se u borbama sa Sofijanima (Sophiana gens) u Perziji i sudjeluje u pohodu Selima I. na Egipat. Ondje pogiba 1517 prigodom osvajanja Kaira. Dubrovčanima je bio uvijek naklonjen, a i oni, ne štedeći nikad laskanjem i hvalom, cijenili su u njemu susjeda, »kome se radi pravednosti, čovječnosti i svih dobrih svojstava pronio glas po cijelom svijetu«. — I danas postoji selo B. u općini Paunici.

LIT.: C. Truhelka, *Tursko-slovenski spomenici*, GLZM XXIII, Sarajevo 1911; S. Bašagić, *Znameniti Hrvati Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj carevini*, Zagreb 1931; Gl. Elezović, *Turski spomenici*, I, 1., Zbornik za istočnjačku istor. i knjiž. građu, I, 1., Beograd 1940; *Enzyklopaedie des Islam*, s. v. Sinan Pascha, IV.; V. Skarić, *Stara bosanska vlastela u današnjoj toponomastici*, Gl. geogr. dr. 7—8, Beograd 1922. J. S-k.

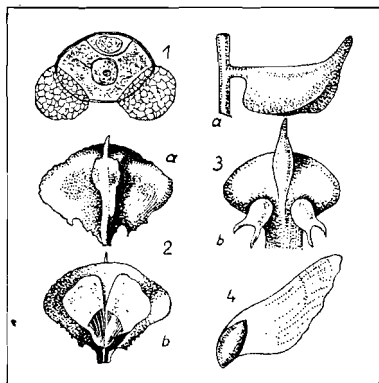
BOROVKE u širem smislu (*Pinaceae* ili *Abietaceae*) predstavljaju posebnu porodicu četinjača, kojoj pripada među ostalim najveći dio našega domaćeg crnogoričnog drveća, kao što je bor, smreka, jela i ariš. Stablo je kod svih pripadnika ove porodice monopodijalno razgranjeno, te se najvećim dijelom odlikuje vrlo pravilnim uzrastom. Kod bora, ariša, cedra i paariša jasno su razlučeni ogranci stabla u duge i kratke izdanke, dok su kod jele, smreke, čuge, pačuge i dr. svi izdanci jednako dugi.

Nasuprot svim domaćim predstavnicima srodne porodice čempresovki odlikuje se porodica borovki izmjenitim poredajem četina. Ove su kod svih naših zimzelenih predstavnika građene kseromorfno, te žive 5—9 godina, dok su kod ariša mekane i nježne, te otpadaju svake jeseni.

Nasuprot porodici tisovki odlikuje se porodica borovki u prvom redu građom svojih — najvećim dijelom jednodomnih — cvjetova, a naročito tvorbom t. zv. šišarica ili češera. Muški su cvjetovi razvijeni u obliku resa. Oni se sastoje iz mnogobrojnih izmjenito poredanih ljuskastih prašničkih listova (prašnika), koji na donjoj strani nose peludnice, i to kod svih predstavnika iz naše flore samo po 2, a kod nekih stranih rodova i po više njih (5—19). Peludna zrna imaju često po 2 postrana zračna mjehurića, koja im omogućuju lebdenje u zraku.

Pri razvoju ženskih cvjetova pojave se na razmjerno dugoj cvjetnoj osi najprije mnogobrojni, izmjenito poredani, neplodni ljuskasti listovi, koji se nazivaju pokrovne ljuske. U pazušcu svake od njih razvije se nešto kasnije po jedna t. zv. plodna ljuska, koja je spokrovnom više ili manje srasla, a nosi na dnu svoje gornje strane po 1—2 unatrag okrenuta sjemena zametka, svaki s jednim velikim integumentom. Plodne ljuske rastu uvijek vrlo snažno, tako da svojom veličinom i debljinom obično na koncu znatno nadmašuju nježne pokrovne ljuske, i ako su se počele razvijati kasnije od njih. Tako se razvije napokon češer, koji je kod porodice borovki izgrađen uglavnom od mnogobrojnih spiralno poredanih plodnih ljusaka. Prvobitne pokrovne ljuske nemaju naprotiv na odrasлом češeru kod većine predstavnika nikakva većega značenja. Kod bora zakržljaju dapače posvema, dok na pr. kod jele (i još kod nekih rodova) rastu i one usporedno s razvojem plodnih ljusaka, tako da na zreлом češeru proviruju na površinu.

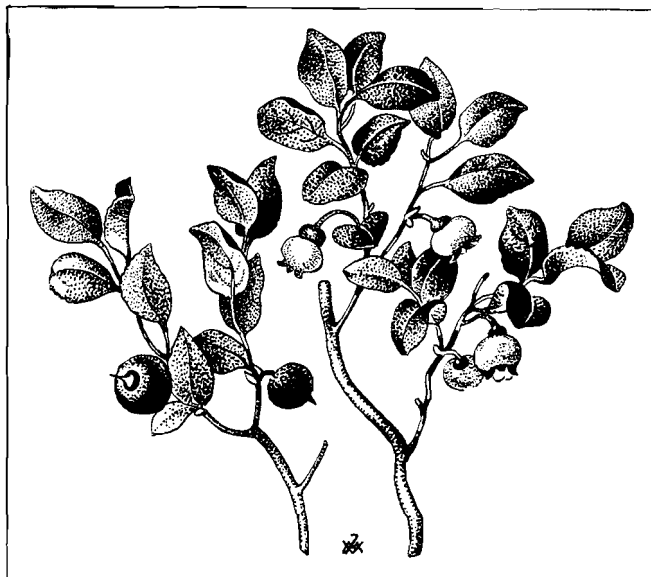
Morfolojski je tu mačenje češera kod por. borovki jedan od najtežih problema suvremene sistematske botanike. U središtu problema stoji pitanje: što zapravo predstavljaju plodne, a što pokrovne ljuske češera? S obzirom na to pitanje podijeljeni su suvremeni botaničari u dva glavna suprotna tabora. Jedni smatraju svaku pojedina pokrovnu i njoj pripadnu plodnu ljusku dvjema dijelovima jednoga jedinog plodni-

BOROVKE: Peludno zrno bora (1); plodne i pokrovne ljuske jele s obje strane (2a i b); prašnik i plodna ljuska bora s dva sjemena zametka (3a i b); sjemenka bora (4)

čkog, a sam češer u cijelosti jednim jedinim ženskim cvjetom; po mišljenju drugih botaničara ima se svaka pojedina pokrovna ljuska smatrati posebnim zaliskom (braktejom), a njoj pripadna plodna ljuska jednostavnim, reduciranim ženskim cvjetom. Po tome shvaćanju ne predstavlja dakle češer jedan jedini cvijet, već skupinu od mnogo, vrlo reduciranih, ženskih cvjetova, t. j. čitav cvat.

Oprašivanje se vrši s pomoću vjetra. Pri tome dospijeva peludno zrno izravno u mikropili sjemenog zametka, koja u tu svrhu izlučuje kapljicu naročite tekućine. Značajno je, da sama oplodnja nastupa i ovdje — kao što uostalom i kod svih drugih četinjača — tek razmjerno vrlo kasno nakon izvršenog oprašivanja, kod bora na pr. čak tek nakon 1 godine. Kroz čitavo to vrijeme ostaje peludno zrno

BOROVNICA

zadržano u mikropili sjemenog zametka, u kojem se zapravo istom sada počinje razvijati primarni endosperm s arhegonijima.

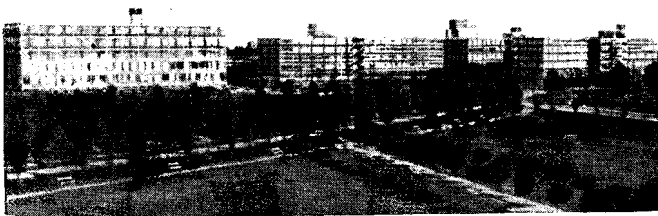
Nakon izvršene oplodnje razvijaju se iz sjemenih zametaka sjemenke, koje u zreloom stanju imaju najčešće naročita kožasta krila, da bi ih vjetar lakše raznosio. U isto vrijeme mijenja i sam češer svoj prvobitni lik: njegove plodne ljuske otvrdnu, odrvene i postanu smeđe. Kod većine pripadnika naše flore okrene se češer vrhom prema dolje. Iz tako otoboljenog plodnog češera ispadaju postepeno zrele sjemenke, dok napokon i on sam ne spadne s drveta. Jedino kod jele i cedra zadržava češer i u zreloom stanju svoj uspravni položaj; no zato ovdje zajedno sa sjemenkama otpadaju s badrljice i same ljuske, otkidajući se jedna za drugom od vrha prema dnu češera.

Porodicu borovki, shvaćenu u širem smislu, možemo razdijeliti u 2 prilično različite podporodice: a) araukarije (*Araucarieae*). Kod njih imaju prašnici po 5—19 peludnica, peludna zrna nemaju zračnih mjehurića, a svaka plodna ljuska ima samo jedan sjemeni zametak. Ovamo idu rodovi *Agathis* i *araucarija*; b) jele (*Abietae*). Kod ovih rodova imaju prašnici po 2 peludnice, peludna zrna imaju zračne mjehuriće, a svaki plodni list nosi po 2 sjemena zametka. Ovamo pripadaju svi ostali spomenuti rodovi. S. H-ć.

BOROVNICA, *Vaccinium Myrtillus* L. (por. vrijesnjače). Raste zajedno kao višegodišnji niski i razgranjeni grmič s malim i široko ovalnim ljetnim listovima. Iz pojedinačnih, cjevasto-zvoncastih i blijedoružičastih cvjetova nastaju modrocrne sočne bobice. Nastava šume i vrištine hladnijih krajeva Evrope, Azije i sjev. Amerike. U brdskom i planinskom području Hrvatske vrlo je česta te čini glavni dio niskog rašća u mnogim planinskim šumama, najčešće u šumi smreke i običnog bora, u klekovini, ali i u šumi kestena i hrasta. Razvija se najbolje na kiseloz podlozi, gdje nema vapna, a na vapnenoj se podlozi javlja istom onda, kad je ona dubljim slojem kiselkastog tla prekrivena. Zbog sadržaja trijeslovina i drugih tvari služe listovi — *Folia Myrtilli* — kao lijek protiv proljeva, upale crijeva, kašlja, šećerne bolesti (mirtilin kao vegetabilni insulin i sl.). Vrlo su zdrave i ljekovite bobice (djeluje modro mastilo): kod hemoroida, različitih upala, neuredne stolice i t. d. — Od preko 200 vrsta roda *Vaccinium*, koje su velikim dijelom vezane na jugoistočnu Aziju, Sjevernu Ameriku i druge izvanevropske zemlje, u našim planinskim krajevima dolaze još samo: *V. Vitis Idaea* L. (→ brusnica) i *V. uliginosum* L. Posljednja se vrsta razlikuje od borovnice zaobljenim dijelovima stabljike, nešto višim rastom i užim obrnutu jajastim listovima. Raste u crnogoričnim šumama i na planinskim vrištinama. F. K-n.

BOROVNICA, željeznička stanica na južnom rubu Ljubljanskog Barja (bara, močvara) s velikim vijaduktom od opeka (500 m dug, 40 visok na 25 svodova odozdo i 22 odozdo).

BOROVO, selo u Srijemu, vukovarski kotar, nalazi se neposredno uz Dunav; ima preko 2000, a sa stanovnicima

BOROVO, Tvornica Bata

naselja tvornice Bata (v.) preko 4000 stanovnika. Željeznička postaja je na pruzi Vinkovci—Dalj, od koje se odvaja pruga Borovo—Ilača. Sjedište je općine.

B. je poznato radi velike Batine tvornice obuće i gumene robe. Uz tvornicu izgrađeno je veliko moderno industrijsko naselje s mnogim javnim ustanovama i školama. U selu B-u sagrađena je velika škola s kupalištem i ostalim suvremenim školskim uređajem. Tako je i na tvorničkom naselju Bata sagrađena moderna škola, koja je svakako jedna od najljepših školskih zgrada u Hrvatskoj i s najmodernijim školskim učilima. Nadalje u B-u postoje građanska škola i Batina škola rada, koja ide u red srednjih škola.

U Borovu je uređen i jedan od najvećih aerodroma u Hrvatskoj, nadalje veliki sportski stadion za sve sportske grane, sve ustaške ustrojbe sa školom za ustaške dužnosnike.

Tu je dobro razvijen društveni život, te su poznata društva kao Hrvatski sportski klub Bata, pjevačko društvo »Tomislav«, Hrvatska žena, Šahovski klub i t. d.

Osnutkom Nezavisne Države Hrvatske mijenjaju se i prilike u tvornicama Bata u B-u. »Jugoslavenski Bata« pretvara se u »Bata, hrvatske tvornice gume i obuće d. d., Borovo«, a time su na čelo uprave došli i novi ljudi. Z. D-i.

BOROVSKIJ, Aleksandr Kirilovič, * Libava 1889, poznati ruski pijanist. Najprije ga je poučavala majka, sama učenica Safonova i dobra pijanistica. Poslije je u petrogradskom konzervatoriju bio učenik A. Esipova, ali je u isto doba učio i pravo. G. 1912 stekao je zlatnu kolajnu i Rubinsteinovu nagradu. Već 1915 postaje profesorom na moskovskom konzervatoriju. G. 1920 seli se iz Rusije i nastupa na koncertima u različitim evropskim zemljama. U Zagrebu je nastupio s velikim uspjehom nekoliko puta. Od 1922 stalno boravi u Berlinu.

BOROVŠKA GORA, kraška visoravan (Črka 1188 m), diže se strmim stijenama iznad lijeve obale gornje Kupe na granici Hrvatske. J. R.

BOROWSKI, Stanisław, * Dąbrowa Górnicza 27. III. 1903, profesor povijesti slav. prava u Varšavi. Izdao između ostaloga: *Sredniowieczny sąd seniorów miasta Gradcu kolo-Zagrzebia* (Varšava 1932), *Statuty cara Stefana Duszana z lat 1349 i 1354* (Varšava 1934), *Statut Winodolski z roku 1288* (Varšava 1935). J. B.-ć.

BOROWY, Waclaw, * 1890, jedan od najistaknutijih suvremenih poljskih književnih kritičara. Napisao je studije o utjecajima i zavisnosti u književnosti, o šekspirskom tragizmu, o Fredru, Gomulickom, Zeromskom, Kasproviczu i t. d. J. B.-ć.

BORRESCICH (Borešić) → Burešić.

BORROMEI, milanska patricijska porodica, doselila se iz Padove; poznata je pod tim imenom, otkako ga je Vitaliano Vitaliani uzeo kao obiteljsko ime od svoje matere, koja je potjecala iz San Miniata. U službi Milanca Viscontija 1445 postao je grof od Arone te uspješno djelovao u međunarodnim bankovnim poslovima. Taj razgranjeni i danas još cvatući rod stekao je osobite zasluge pomažući kulturne ustanove (osnovao je Collegio Borromeo u Paviji), a u 17. st. povećao je svoje blagostanje stupivši ženidbom u rodbinske veze s porodicom Arese. Makar je 1562 utrnula loza prvenaca porodice B., podigla se obitelj osobito pontifikatom Pija IV. iz obitelji Medici, s kojom su B. došli ženidbom u srodstvo. Kasnije daje porodica osim državnika više crkvenih dostojanstvenika.

1. **Federico**, * Milan 28. VIII. 1564, † Milan 21. IX. 1631, kardinal (1587) i nadbiskup milanski (1595—1631); bio je uzoran duhovni pastir svoje dijeceze braneći odluke Tridentskoga sabora i pokazujući u teškim vremenima gladi

1627—28 i kuge 1630 svoju požrtvovnost i srčanost. Dokazao je mnogo učenosti i smisla za psihologiju kao teološki pisac i suvremeni kroničar, osnovao brojne »akademije« prema suvremenom ukusu i stekao neprolaznih zasluga za znanost osnivanjem milanske Ambrozijanske biblioteke 1609: osam učenjaka putovalo je svijetom, da joj pribave rijetke knjige i rukopise. Aleksandar Manzoni, koji se poslužio bilješkama F. B-a za opisivanje milanske kuge i za životopis »Duvne od Monza« (Gertrude de Leyva), postavio mu je književni spomenik u svom romanu »Vjerenici«.

LIT.: Litta, *Famiglie nobili Milanesi*, 1875; Sassi, *De studiis litterariis Mediolanensium prodromus ad historiam typographicam Mediolanensem*, 1729; Roberti, *Apologia del Cardinale F. B.*, 1870; A. Ratti, *Guida della biblioteca Ambrosiana*, 1907. U.

2. **Karlo**, sv., * Rocca di Arona 2. X. 1538, † Milan 3. XI. 1584, milanski nadbiskup i kardinal. U ranoj je mladosti naginjao duhovnom staležu, pa je primio kleričku tonzuru već 1550. Kasnije je učio pravo u Paviji. Kad mu je ujak postao papom (Pio IV.), pozove ga u Rim, imenuju nadbiskupom i milanskim kardinalom, premda još nije

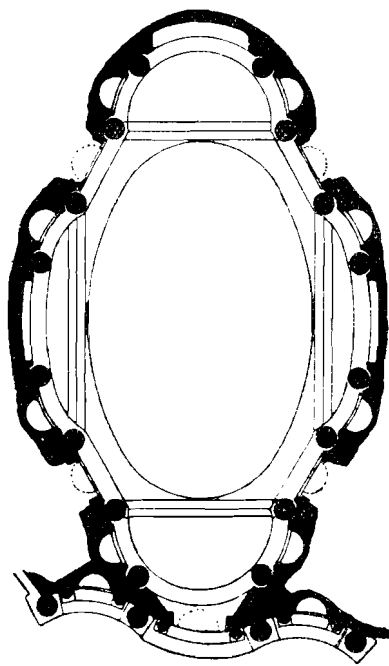
SV. KARLO BOROMEJSKI,
Ambrosio Figino
Milano, Biblioteca Ambrosiana

bio svećenik, pa mu povjeri visoke državničke službe. Borromeo je tada pospješio sastanak Tridentskoga sabora na konačna zasjedanja (g. 1562—3). Kad su ga rođaci, pošto mu je brat umro bez odvjeta, nekali, da se ženi, dao se potajno zarediti za svećenika, pa se 1565 stalno preselio u Milan. Provodio je strog svećaki život i svom snagom radio oko provedbe zaključaka Tridentskoga sabora i oko prave reforme klera. Bilo je i otpora, pače ga je neki redovnik (humilijat Farina) pokušao i ubiti.

Borromeo je gotovo čudom izbjegao smrti i uspio u poduzetom djelu. Mora se boriti i za katolicizam u Švicarskoj, pa je podigao Helvecijski kolegij. Sagrađio je brojna dječjačka i bogoslovska sjemeništa. Ni siromaha nije zaboravio, već im je bio pravi otac, a za vrijeme kuge u Milanu (1576) pokazao je neograničenu požrtvovnost prema patnicima. Umro je razmjerno mlad, iscrpljen naporima, a već 1610 proglašen je svecem. Njegovi homiletički i pastoralni spisi objelodanjeni su prvi put u Milanu 1747 (5 svez.).

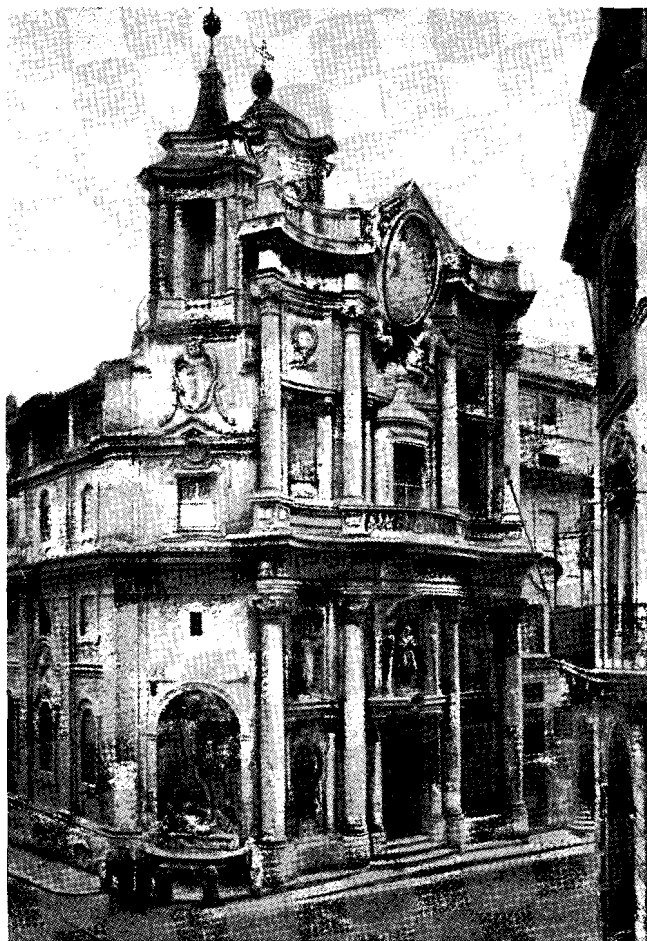
LIT.: C. Bascapé, *De vita et rebus gestis Caroli B.*, Brescia 1602; A. Sala, *Documenti circa la vita di S. Carlo Borromeo*, Milan 1857—61; F. Segmüller, *S. Carolus Borromaeus vindicatus*, Einsiedeln 1924; C. Orsenigo, *Vita di S. Carlo Borromeo*, 3. izd. Milan 1929; P. Palikuča, *Život sv. Karla Borromea*, Rim 1614. T. H.

BORROMINI (Borromino), Francesco, * Bissone (na sjeveru Luganskog jezera) 1599, † Rim 2. VIII. 1667, talijanski arhitekt i kipar. Oko 1628 promijenio je svoje porodično ime Castello u B. Poslije dužeg boravka u Milanu dolazi valdja 1617 u Rim, gdje je, najprije kao kipar, pomagao svome zemljaku Carolu Maderni, a kasnije Berniniju pri radovima na crkvi sv. Petra i palači Barberini, na kojoj se njegov stil razabira naročito na prozorima gornjega kata pročelja. Prvo je njegovo samostalno arhitektonsko djelo u Rimu crkva *S. Carlo alle Quattro Fontane* sa susjednim samostanom otaca Trinitarijaca (prvi građevni period od 1634 do 1641, a drugi od 1661 do poslije njegove smrti). Ova crkva sa svojim značajnim ovalnim tlocrtom objavlja već sve značajke umjetnosti B-jeve: nezavisnost od klasičnih uzora, naglašavanje okomitih smjernica, sklonost za obilne dekorativne i ornamentalne detalje i za učinke kontrasta svijetla i sjene. Oko 1640 zaposlen je B. pri palači Spada. Od 1637 do 1650 gradi *Oratorio di S. Filippo Neri (dei Filippini)* uz rimsku crkvu S. Maria in Vallicella, a od 1642 do 1660 sveučilišnu crkvu *S. Ivo della Sapienza* (centralni tlocrt razvijen iznad istostranične šesterouglate zvijezde s naglašenim uglovima, u kojima se nalaze glavni oltar, ulaz i kapele a s naglašenom smjernicom gibanja od ulaza prema glavnom oltaru). U spoljašnjosti značajna je za sasvim subjektivni borrominijevski stil »laterna«, koja se diže iznad visoka tambura.

FRANCESCO BORROMINI, Tlocrt crkve S. Carlo alle Quattro Fontane (H. Sedlmayr, *Die Architektur Borrominis*)

koji obavija gotovo čitav donji dio visine kubeta. Još jače je u tom smislu naglašen toranj crkve *S. Andrea della Fratte* (1654 do 1665). Obadva tornja sjećaju mnogo na istočnjačke, »eksotične« građevine. Vrijeme vladanja pape Inocenta X., kad je Bernini bio neko vrijeme izgubio papinu naklonost, znači razdoblje najzamašnije djelatnosti B-jeve. On sad pregrađuje staru baziliku *S. Giovanni in Laterano* (1646—1649), pri čemu su na žalost uništene dragocjene freske Gentila da Fabriano i Pisanella, i izvodi svoje možebit najznatnije djelo, crkvu *S. Agnese in Piazza Navona* (1652 do 1657), koje su tlocrt bili uglavnom dašto ustanovili oba Rainaldija, pa ju je poslije smrti papine (1655) i dovršio Carlo Rainaldi odvajajući se pri tome ponešto od osnove B-jeve. Na ovoj je crkvi naročito značajno kuba sa svojom istaknutom težnjom za visinom. Za dalji razvoj barokne arhitekture važni su i dijelovi na palači *Collegio di Propaganda Fide* (1646—47). Među B-jevim profanim građevinama najznatnija je *Villa Falconieri* u Frascatiju (1638—41), dovršena istom poslije njegove smrti. B-eva značenje temelji se »najvećim dijelom na izrazitu subjektivi-

(Foto Anderson)

FRANCESCO BORROMINI, Pročelje crkve S. Carlo alle Quattro Fontane

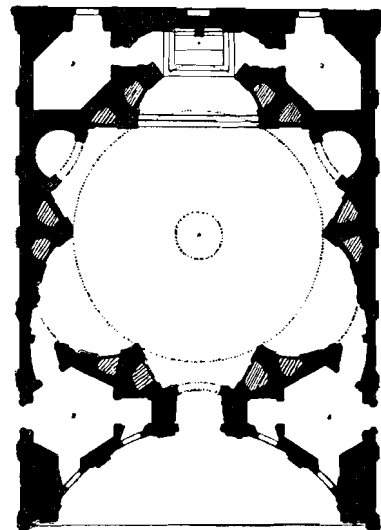
vizmu, koji se osjećao slobodan od svih spona konvencije« (Hempel). B. voli veličajne redove kolumna, živo pokrenuti tlocrt, zaobljene uglove, zavojita pročelja, pa je time bio u pravom smislu riječi »izvršilac naročitog baroknog stilskog htijenja« i prethodnik Guarinija i Pozza. Predstavnicima klasicizma žestoko su ga doduše osuđivali, ali je utvrđena činjenica, da je njegov utjecaj na kasniji razvoj bio veoma znatan. Njegove ornamentalne zamisli razvijaju dalje osobito predstavnici francuskog rokoka (Oppenort i Meissonnier), dok su njegova arhitektonska djela zamašno utjecala na njemačku baroknu arhitekturu (J. B. Fischer von Erlach, Dientzenhofer, J. K. von Schlaun i Johann Georg Schmidt).

LIT.: A. Muñoz, *F. B. (Sei e Settecento italiano)*, Rim 1920; M. Guidi, *F. B.*, Rim 1920; E. Hempel, *F. B.*, Beč 1924; Wasmuths Lexikon der Baukunst, I., Berlin 1929; H. Sedlmayr, *Die Architektur Borrominis*, Berlin 1930. A. Sch.

BORSI, Giosuè, * Livorno 10. VI. 1888, † na bojnopolju na Zagori 10. XI. 1915, talijanski književnik, novinar, kritičar, pjesnik i pripovjedač, najprije liberalno, a zatim religiozno orijentiran. Preteča religiozne obnove u Italiji.

BIBL.: *Colloqui*, 1916; *Colloqui scritti al fronte*, 1916; *Versi*, 1922.

LIT.: A. Cozzani, *G. B.*, 3. izd., Turin 1931; A. Marpicati, *Saggi di letteratura*, Firenze 1933. M. D-ić.

FRANCESCO BORROMINI, Tlocrt crkve S. Ivo della Sapienza u Rimu (H. Sedlmayr, *Die Architektur Borrominis*)

FRANCESCO BORROMINI, S. Ivo della Sapienza (H. Sedlmayr, *Die Architektur Borrominis*)

BORSIG, Johann Friedrich August, * Breslau 1804, † Berlin 1854. Industrijalac i osnivač poznatih tvornica strojeva i lokomotiva. Prvobitno izučio tesarski obrt, ali se kasnije posvetio mašinskoj struci. Bio je neko vrijeme upravitelj jedne berlinske ljevaonice željeza, a 1837 osniva vlastitu tvornicu strojeva u Berlinu, koja je izradila prvu lokomotivu 1841. Od 1847 imalo je poduzeće i vlastitu željezaru kao i rudnike ugljena. Njegov sin Albert znatno proširuje poduzeće osnivanjem novih tvornica i ugljenokopa u Sleškoj. G. 1898 sagrađena je današnja Borsigova tvornica lokomotiva u Tegelu kraj Berlina. J. H.

BORSKI RUDNIK, rudnik bakra blizu sela Bora u Timočkoj Krajini (istočna Srbija). Rudnik je otkriven 1903. Bio je vlasništvo beogradskog industrijalca Đorđa Weiferta, koji je prepustio povlasticu filijali skupine Banque de Mirabeau, stupivši u to poduzeće kao upravni savjetnik zajedno sa svojim suradnikom Ferdinandom Grambergom. G. 1904 osnovalo se francusko društvo rudnika Bor i počelo pripremanjem za vađenje rude. Bakarne rude razvile su se po širokom pojasu andezita u smjeru SJ od Dunava prema Nišavi. Rude se vade u kraju Čuka Dulkana i Tilva Mika, a glavna je ruda, iz koje se istaljuje bakar, bakronosni pirit sa 2—8% (poprečno 5% bakra).

Proizvodnja sirova bakra u Boru iznosila je:

1930	24.463 tone	1935	39.000 tona
1931	24.351 "	1936	39.400 "
1932	30.159 "	1937	39.410 "
1933	40.318 "	1938	41.993 "
1934	44.370 "	1939	41.658 "

LIT.: Bor, Rudarski Zbornik, I., 113.

F. T.

BORSOS, József, * Vesprim 20. XII. 1821, † Budimpešta 19. VIII. 1883, mađarski slikar. Učio je u bečkoj akademiji kod Kupelwiesera i Waldmüllera. Slikao je portrete istaknutih mađarskih aristokratskih ličnosti najprije u Beču, a poslije u Budimpešti. Oko sredine stoljeća cijenili su ga i kao najboljeg slikara mađarskih građanskih genreslika. Znatnija se njegova djela nalaze u budimpeštanskim javnim i privatnim zbirakama.

LIT.: Thieme-Becker, ALBK, IV., Leipzig 1910.

A. Sch.

BORST, Max, * 1869 u Würzburgu, gdje je postao docent i izvanredni profesor. Kao redovni profesor opće patologije i patološke anatomije služi u Göttingenu, Würzburgu i Münchenu. G. 1902 izdao svoje kapitalno djelo *Die Lehre von den Geschwülsten*, u kome se prvi put daje sistematski i skupni opis svih dotada poznatih tumora. Kasnije napisao udžbenik patološke histologije i opću patologiju opasnih oteklina. Istakao se radom na području regeneracije i tumora. S. S.

BORSTALSKI SUSTAV, Borstal je ime sela u grofoviji Kent u Engleskoj blizu Rochestera. Tu su u staroj kaznionici počeli oko 1902 postupati s mladašnim zločincima između 16 i 20 godina na poseban način, iz kojega se razvio t. zv. borstalski sustav, uzakonjen 1908 sa *Prevention of Crime Act*. Kao osnivač tog sustava navodi se Sir E. Ruggles Brise. Radi se o odgojnom sustavu, koji vodi računa o duševnim, tjelesnim i moralnim svojstvima pojedinca. Njegov uspjeh tijesno je povezan s ličnošću njegovih nosilaca, upravnog osoblja i načina organizacije rada. Kako se kao osnovna načela toga sustava navode ljubav, sloboda i samouprava, to se njegov uspjeh (65% pitomaca tako vođenih ustanova izliječeno je zauvijek od zločina) sastoji u duševnom i društvenom suradivanju, u međusobnom odgajanju i usavršivanju odgojitelja i odgajanih. To bi bio jedini mogući način, da se izdaže iz kobnog kruga zločinstvo-kazna. Sudbina zločinca (sustav vodi računa samo o teškim zločincima) položena je u njegove ruke i u ruke njegovih prijatelja. Usvojeno je načelo, da se pojedinac najlakše popravlja u dodiru sa društvom, a ne izoliranjem od društva i u dodiru sa zločincima. Zapravo se tu ne radi o popravljanju, nego o preporođivanju.

LIT.: S. Barman, *The English Borstal System*, London 1934. S. F.-k.

BORŠČ, rusko narodno jelo, koje se priređuje iz svježega mesa i različitoga zelenja (luka, mrkve, cikle i zelja). Sve se to kuha u vodi, a kuhano zakiseli sokom od limuna ili vinskih octom. Š. B.

BORŠTNIK, Ignjat, * Crklje (Slovenija) 6. VI. 1859, † Ljubljana 23. IX. 1919, glumac. Glumu je učio u Beču. U Ljubljani nastupio prvi put 1883, a 1886 postao redatelj. G. 1894 prešao u Zagreb, gdje je snažnom realističkom glumom postepeno zauzeo prvo mjesto u tadašnjem moder-

nom repertoaru (Hauptmann, Ibsen, Strindberg). U mladosti igrao mnogo u klasiци, a kasnije postade uz M. Dimitrijeviča i D. Freudenreicha prvak našeg kazališta; oni su realističkim stilom i prirodnošću potisnuli patetiku stare deklamatorske glume. Uz snažan talenat bio je vanredno savjestan u studiju i izrađivanju uloga. G. 1918 ostavio je Zagreb i prešao u Ljubljano. Bavio se i književnošću te je na slovenskom pisao pjesme i drame: *Otok in struga*, igrokaz u 4 čina, 1888; *Ni moj ukus*, šala u 1 činu, 1891; *Stari Ilija*, igrokaz u 3 čina, 1890. S njemačkog je preveo na slovenski 8 kazališnih djela. S. B.

BORŠTNIK-ZVONARJEVA, Sofija, * Ljubljana 15. V. 1868, dramska glumica, supruga Ignjata B. Debitirala u Ljubljani 1882, zatim učila glumu u Pragu, a po povratku u Ljubljano glumi ondje do 1894. Te je godine sa suprugom angažirana u Zagrebu. Poslije toga glumi u Beogradu, Sofiji, a u posljednje vrijeme opet u Ljubljani. Smatra se najvećom slovenskom tragetkinjom. Najvažnije uloge: *Antigona*, *Dezdemona*, *Fedora*, *Marija Stuart*, *Nora*, *Veronika Desinička*. S. B.

BORT, vrsta dimajanta, koji se razvio u obliku providnih kuglica, koje su sastavljene od radijalno poredanih vlaknaca. F. T.

BORTNJANSKI, Dimitrij Stepanovič, * Goluhov (gub. Černigov) 1751, † Petrograd 1825, znameniti skladatelj ruskih crkvenih kompozicija. Glazbu je učio najprije u Petrogradu u Galupija, a poslije kod istoga učitelja u Veneciji. Zbog studija je posjetio još i Bolognu, Rim i Napulj. U Italiji je skladao dvije talijanske opere, izvedene u Veneciji i Modeni. G. 1779 vraća se u Rusiju, gdje se zanima najvećma crkvenom glazbom. G. 1796 postavljen je za ravnatelja dvorskoga crkvenog pjevačkoga zbora, te mu je povjeren, da bira i odobrava skladbe, određene za bogoslužje. Skupno izdanje njegovih crkvenih skladba uredio je Čajkovski u izdanju naklade Jürgensona (10 svezaka). Tu ima 9 troglasnih skladba, među njima 1 liturgija, 29 četverglasnih liturgijskih popjevaka, više skladba za dva zbora, među njima hvalospjevi, znameniti duhovni koncerti, himne i molitve. Od svjetovnih skladba vrijedno je spomenuti još 3 opere (na talijanske i francuske tekstove), 1 simfoniju, komornu glazbu, klavirske sonate, arije i t. d. B. Š.

BORTNYIK, Sándor, * 1893, mađarski slikar. Za vrijeme svoje djelatnosti u Njemačkoj (Weimar) radio je u duhu najmodernijih stilskih nastojanja, te njegovi neoprimativni, konstruktivistički radovi svjedoče, da ima izvrsno razvijen osjećaj za kompoziciju. U novijim se radovima vraća prikazivanju motiva iz života, te su mu ove slike pune izražajne i slikarske snage. Plakatima i dekorativnim radovima zauzima vidno mjesto u današnjem umjetničkom stvaranju Budimpešte. J. G.-r.

BORUT, knez slovenske Karantanije. Pod njegovim su vodstvom Slovenci u Karantaniji nešto prije 743, kad su ih počeli napadati Avari, molili Bavarce za pomoć. Ti su došli, pobijedili Avari i podložili karantanske Slovence. Time je bilo uvedeno političko i doskora iza toga i crkveno pripojenje Karantanije Bavarskoj, odnosno franačkoj državi i Zapadu. Među taocima, koje su tom prilikom odveli Bavarci, bio je i njegov sin Gorazd; on je na očevu molbu primio kršćansku vjeru i odgoj, a jednako i nećak mu Hotimir. Nakon njegove smrti (najraniji mogući datum 749, najkasniji potkraj 751) postao je knezom karantanskih Slovenaca Gorazd, koji je umro treće godine nakon nastupa vlade, a iza njega Hotimir. M. K.-s.

BORUTH, Andor, * 1873, mađarski slikar. Učio je u Njemačkoj, Francuskoj i Španjolskoj. Svojim portretima, koji odaju duboku duševnost, kao i nabožnim religioznim slikama stekao je mnoga odlikovanja i priznanja. J. G.-r.

BORY, Jenő, * 1879, mađarski kipar i graditelj; profesor visoke škole za likovnu umjetnost; autor mnogih izvrsnih spomenika. J. G.-r.

BORYSLAW, grad u srednjoj Galiciji, pripada općini Drohobycz, ima 45.000 duša, Poljaka, Rusina i Zidova. Leži na malom pritoku Dnjestra, a na sjevernom podanku Karpata, koji se zove Crni Les. U blizini su vrela nafte, koja daju godišnje 500.000 t nafte, više nego igdje u Evropi. Ondje ima i ozokerita, koji ispunja pećinske pukotine, ali dobivanje opada. Pod konac 19. st. bila su neznatna rusinska sela, gdje se danas dižu nizovi visokih zdenaca nad vrelima nafte. M. Š.

III. Dodatak.
Bosanska Azbukva.

Izgovor	Rukopisna			Izgovor
	velika	mala		
	u Bosni	u Splitskih Poljicah	u Dubrovniku	
A	а	а, а, а, а	а, а, а	а
У	у	у, у, у, у	у, у	у
П	п	п, п, п, п	п, п	п
Г	г	г, г, г, г	г, г	г
Д	д	д, д, д, д	д, д	д
Е	е	е, е, е, е	е, е	е
Ж	ж	ж, ж, ж, ж	ж, ж	ж
З	з	з, з, з, з	з, з	з
И	и	и, и, и, и	и, и	и
Ј	ј	ј, ј, ј, ј	ј, ј	ј
К	к	к, к, к, к	к, к	к
Л	л	л, л, л, л	л, л	л
М	м	м, м, м, м	м, м	м
Н	н	н, н, н, н	н, н	н
О	о	о, о, о, о	о, о	о
П	п	п, п, п, п	п, п	п
Р	р	р, р, р, р	р, р	р

Izgovor	Rukopisna				Izgovor
	velika	mala	u Bosni	u Splitskih Poljicah	
С	с	с, с, с, с	с, с, с, с	с, с, с, с	с
Т	т	т, т, т, т	т, т, т, т	т, т, т, т	т
Ѣ	Ѣ	Ѣ, Ѣ, Ѣ, Ѣ	Ѣ, Ѣ, Ѣ, Ѣ	Ѣ, Ѣ, Ѣ, Ѣ	Ѣ
Ѧ	Ѧ	Ѧ, Ѧ, Ѧ, Ѧ	Ѧ, Ѧ, Ѧ, Ѧ	Ѧ, Ѧ, Ѧ, Ѧ	Ѧ
Ѩ	Ѩ	Ѩ, Ѩ, Ѩ, Ѩ	Ѩ, Ѩ, Ѩ, Ѩ	Ѩ, Ѩ, Ѩ, Ѩ	Ѩ
Ѫ	Ѫ	Ѫ, Ѫ, Ѫ, Ѫ	Ѫ, Ѫ, Ѫ, Ѫ	Ѫ, Ѫ, Ѫ, Ѫ	Ѫ
Ѭ	Ѭ	Ѭ, Ѭ, Ѭ, Ѭ	Ѭ, Ѭ, Ѭ, Ѭ	Ѭ, Ѭ, Ѭ, Ѭ	Ѭ
Ѯ	Ѯ	Ѯ, Ѯ, Ѯ, Ѯ	Ѯ, Ѯ, Ѯ, Ѯ	Ѯ, Ѯ, Ѯ, Ѯ	Ѯ
Ѱ	Ѱ	Ѱ, Ѱ, Ѱ, Ѱ	Ѱ, Ѱ, Ѱ, Ѱ	Ѱ, Ѱ, Ѱ, Ѱ	Ѱ
Ѳ	Ѳ	Ѳ, Ѳ, Ѳ, Ѳ	Ѳ, Ѳ, Ѳ, Ѳ	Ѳ, Ѳ, Ѳ, Ѳ	Ѳ
Ѵ	Ѵ	Ѵ, Ѵ, Ѵ, Ѵ	Ѵ, Ѵ, Ѵ, Ѵ	Ѵ, Ѵ, Ѵ, Ѵ	Ѵ
Ѷ	Ѷ	Ѷ, Ѷ, Ѷ, Ѷ	Ѷ, Ѷ, Ѷ, Ѷ	Ѷ, Ѷ, Ѷ, Ѷ	Ѷ
Ѹ	Ѹ	Ѹ, Ѹ, Ѹ, Ѹ	Ѹ, Ѹ, Ѹ, Ѹ	Ѹ, Ѹ, Ѹ, Ѹ	Ѹ
Ѻ	Ѻ	Ѻ, Ѻ, Ѻ, Ѻ	Ѻ, Ѻ, Ѻ, Ѻ	Ѻ, Ѻ, Ѻ, Ѻ	Ѻ
Ѽ	Ѽ	Ѽ, Ѽ, Ѽ, Ѽ	Ѽ, Ѽ, Ѽ, Ѽ	Ѽ, Ѽ, Ѽ, Ѽ	Ѽ
Ѿ	Ѿ	Ѿ, Ѿ, Ѿ, Ѿ	Ѿ, Ѿ, Ѿ, Ѿ	Ѿ, Ѿ, Ѿ, Ѿ	Ѿ
ѿ	ѿ	ѿ, ѿ, ѿ, ѿ	ѿ, ѿ, ѿ, ѿ	ѿ, ѿ, ѿ, ѿ	ѿ
ѻ	ѻ	ѻ, ѻ, ѻ, ѻ	ѻ, ѻ, ѻ, ѻ	ѻ, ѻ, ѻ, ѻ	ѻ
ѽ	ѽ	ѽ, ѽ, ѽ, ѽ	ѽ, ѽ, ѽ, ѽ	ѽ, ѽ, ѽ, ѽ	ѽ
ѿ	ѿ	ѿ, ѿ, ѿ, ѿ	ѿ, ѿ, ѿ, ѿ	ѿ, ѿ, ѿ, ѿ	ѿ
ѿ	ѿ	ѿ, ѿ, ѿ, ѿ	ѿ, ѿ, ѿ, ѿ	ѿ, ѿ, ѿ, ѿ	ѿ

ABECEDA BOSANČICE
Iz knjige I. Berčića Bukvar staroslovenskoga jezika, Prag 1862

se glagoljice postepeno stvoriše od staroslavenske ćirilice posebno pismo — bosančica.

Kako naši bosanski muslimani nemaju svoje samostalne vjerske organizacije, pišu ili za hrvatski jezik prerađenim arapskim pismom, koje nema svoga duktusa, ili pismom svojih pradjedova — bosančicom.

Svoju povijest ima i bosančica, koja tu i tamo — i u različito doba — ima elemenata starijih pisama (ćirilice, glagoljice i latinice), dok napokon nije nastalo posebno pismo, koje ćirilovac ne umije čitati.

Pismo (i ortografija) je u Srba drukčije negoli u Bosni, gdje slova i (iže), jery, ě (jat) mogu označivati samo glas i, i to zato, što je u ikavaca (Bosanaca) glas ě prešao u i, i što je nestalo razlike između jery i i. U srpskoj se ćirilici pišu ta tri slova svako za svoj glas.

Kako glagoljica nije nastala za potrebe hrvatskoga jezika, u njoj nema znaka za glas j. Budući da je u ikavaca (Bosanaca) ě = i, to su naši Bosanci upotrijebili slovo ě za oznaku glasa j, kad se ě nalazi pored kojeg vokala, na pr. ěedan (= jedan), gospoěa (= gospođa), diěk (= dijak). Ali ima i ovakvo pisanje: svoe (= svoje), t. j. sa e (= je) »po glagoljskoj tradiciji« (Lj. Stojanović).

Bosančica je u svom kurzivnom obliku za l (lj), n (nj) pošla svojim putem stavljaajući, prema talijanskom gl (na pr. egli = elji) i gn (benigno = benično) znak l = d pred l odnosno n. Oni su i inače oponašali talijanski pravopis.

U bosanskom se pismu nadalje slovo ě upotrebljava — opet kao u glagoljici — u značenju srpskoćiriliskoga ѣ (na pr. Ostoě = Ostoja). U ćirilici (staroslavenskoj) nema znaka za glas d, već samo g, dok glagoljica ima poseban znak (đerv, jerv), kao što ga ima i bosančica, koji dolazi doduše u početku i u Srba (u Miroslavljevu i Vukanovu

evanđelju), ali ga nestaje, čim su se Srbi posve priklonili grčkom duhu, jer je i samo stvaranje ćirilice (u Simeonovoj Bugarskoj) na štetu glagoljice koncesija grčkom duhu.

Taj znak, koji je za bosančicu najkarakterističniji (za đ ili j dolazi već u ispravi Kulina bana), nije u ćirilici kod Srba nikad označivao glas ć.

Kako u jeziku Ćirila i Metodija nema glasa ć, nema u glagoljici ni slova ć, već njemu odgovara glas št (nošt = noć, opšti = opći, sveštenik = svećenik). Zato se glas ć u ćirilici piše znakom št, a kasnije se za nj — u različitim krajevima — uzima k (na pr. помокъ = pomoć).

I ortografija se u Bosni razlikuje od srpske: u Bosni ortografija ostaje ista, dok se u Srbiji pod utjecajem bugarske pravopisne reforme (u drugoj polovici 14. st.), koja ne zahvata Bosne, mijenja. I brojčana vrijednost je, ponešto drukčija od srpske, jer se za 1000 upotrebljava Y kao u glagoljici, a za 90 nije srpsko Ѣ, već grčko koppa.

U ćirilici ima nad slovima sva sila akcenata ili kvačica, dok toga u bosančici nema, što će biti tradicija glagoljaške škole, jer je poznato, da i najstariji glagoljski rukopisi hrvatskoga razreda ništa ne znadu o suvišnim znacima nad vokalima (Jagić). S druge strane ima mnoštvo ligatura, a to je prema latinskoj grafici; nadalje se zapadnjački utjecaj vidi i u oponašanju gotice.

U Bosni (Dubrovniku i južnoj Dalmaciji s nekim otocima) pismo je — za razliku od istočnih krajeva — nagnuto na desno, a crte slova produžene su prema gore i dolje; i slova današnje latinice stoje između četiri crte.

Ustavno pismo upotrebljavaju od 12. do 15. st. bogumili i katolici; ono je i lapidarno na nadgrobnim spomenicima (stećcima); kurziv se javlja još prije dolaska Turaka, njime bosanski fratri štampaju svoje knjige.

Već od početka (t. j. od 12 st.) bosančicom pišu samo katolici i bogumili; ona se gaji u samostanima sve do 19. st., a od propasti bosanskoga kraljevstva sve do naših dana njome se služe i neke muslimanske porodice.

U bosanskim jezičnim spomenicima čisti je narodni jezik ikavskoga govora, dok je u grčkoistočnjaka nenarodni (crkveni), pisan srpskom ćirilicom, koja je iza propasti bosanskoga kraljevstva došla iz Srbije.

A i kasnijoj kurzivi, kojom je pisan na pr. katolički *Ortus anime* (1567) ili *Statut bratovštine sv. Kuzme i Damjana* u Poljicima (1619), nema traga u Srbiji.

Utjecaj Bosne vidimo i izvan bosanskoga kraljevstva, jer se bosančica nalazi i na stećcima, koji su nađeni i preko Drine i u Albaniji, a kakav je autoritet imalo bosansko kraljevstvo i njegovo pismo, dokazuje i to, što se tim pismom pišu i turski, grčki, latinski, rumunjski i madžarski tekstovi.

Treba istaći, da ima primjera, kako su katolički Albanci u svojim knjigama upotrebljavali bosančicu, a ne bugarsku ili srpsku ćirilicu, koja im je prostorno bila bliža: bosančica je dakle vezana za katolicizam.

Utvrđeno je već, da se bosančica naslanja na glagoljicu, ali na teritoriju bosanskoga kraljevstva ima gdje gdje i poseban tip glagoljice, koja opet pokazuje više veza s makedonskom glagoljicom, dok u krajevima današnje Bosne, koji su pripadali hrvatskoj državi, ima ona poznata glagoljica naših vrijednih glagoljaša.

Kao što je Bosna i državno i kulturno, a dijelom i vjerski (bogumilstvo), bila posebna jedinica, tako se ona i pismom odvaja od srpske i hrvatske države, ali Hrvati se i na sjeveru (Keglevići) i na jugu (Split, Poljica, Makarska, Brač) služe bosančicom. Bosna je nekako samostalna, često vezana s onom staroslavenskom emancipacijom, koja se ogleda u glagoljskom pismu našega Konstantina-Cirila, pa kad već prihvaća ćirilicu, koja je koncesija grčkom duhu, ona se od nje udaljuje i stvara posebno pismo: odbacuje staroslavenska slova, koja nisu potrebna hrvatskom jeziku, uvodi nove znakove za svoj govor, razvija nove oblike (za č, v, z), organski se razvija nezavisno od staroslavenske, bugarske i srpske ćirilice, prihvaća zapadnjačku ligaturu, oponaša goticu i talijansko pisanje.

U bosanskom se pismu ogleda samostalnost pri fiksiranju znakova za posebne glasove, vidi se određena volja, vidi se originalan duktus: ono je pozajmljeno, kao što su pozajmljeni svi alfabeti, ali ono je novo pismo.

LIT.: I. Berčić, *Bukvar staroslovenskoga jezika*, Prag 1862; GLZM, Sarajevo 1889, 1899, 1914 (članci V. Jagića i C. Truhelke); V. Jagić, *Odtomak jevanđelja bosanskoga pisanja*, Zagreb 1877 (Starine, knj. 9.); Isti, *Analecta Romana*, Berlin 1903 (Archiv f. slav. Philologie, XXV.); Isti, *Einige Worte über bosnische Inschriften auf Grabsteinen*, Beč 1895 (Wissensch. Mitteil. aus Bosnien und d. Hercegovina, sv. 3.); K. Jireček, *Die mittelalterliche Kanzlei der Ragusaner*, Berlin 1903—1904 (Archiv f. slav. Phil., sv. XXV.—XXVI.); P. A. Lavrov, *Paleografickoe obozrenie kirillovskago pisma*, Petrograd 1914 (Enciklopedija slavjanskoj filologiji, vyp. 4/1.); M. Murko, *Geschichte der älteren südsl. Literaturen*, Leipzig 1908; Lj. Stojanović, *Jedan prilog poznavanju bosanskih bogumila*, Zagreb 1886 (Starine, knj. 18.); C. Truhelka, *Bosančica*, Prilog bosanskoj paleografiji, Sarajevo 1889; Isti, *Die bosnischen Grabdenkmäler des Mittelalters*, Beč 1895 (Wissensch. Mitteil. aus Bosnien und d. Hercegovina, sv. 3.); Isti, *Die Klosterchronik von Fojnica*, Beč 1912 (Wiss. Mitteil. aus Bosnien und d. Hercegovina, sv. 12.); E. F. Karski, *Slavjanskaja kirillovskaja paleografija*, Leningrad 1928; M. Rešetar, *Dubrovački zbornik od g. 1520*, Beograd 1933. M. T.

BOSANQUET, Bernard, * 1848, † 1923, engleski filozof, zastupnik idealizma, priklanja se nauci Hegelovoj (v.). Zazbiljnost se može spoznati samo posredstvom osjetnoga iskustva. Različite idejne perspektive, što na osnovi njega nastaju, služe tomu, da se prikaže smisao i svrha stvarnosti. Sve one zajedno sačinjavaju totalitet iskustva, koji odgovara apsolutnom bitku. Sadržaj svijeta izražava se u različitim pojavnim nizovima, koji upućuju na jedinstvo zazbiljnosti. Ujedno tim dobiva pojam opreke i protuslovlja značenje za očitovanje ideje, na kojoj se stvarnost osniva. Protuslovlje je glavni pokretač stvaranja. To vrijedi nesamo u prirodnom redu događaja, kao neprestanom prevladavanju napetosti, nego i u moralnom i socijalnom životu, gdje nezadovoljstvo i otpor vodi k prevladavanju zla i u idealnom produženju obećaje potpuno ostvarenje dobra. Na tom uvjerenju osniva se religijska misao.

BIBL.: *Logic or the Morphology of Knowledge*, 2 sv., Oxford 1888; *The Philos. Theory of the State*, London 1899; *The Principle of Individuality and Value*, London 1912; *The Value and Destiny of the Individual*, London 1913; *Knowle and Reality*, 1885. M. P-s.

BOSANSKA DUBICA, na desnoj obali Une, na cesti Bos. Kostajnica—Bos. Gradiška, oko 12 km prije utoka

BOSANSKA DUBICA

Une u Savu. Turci su početkom 18. st. uzmičući na desnu obalu Une udarili ondje temelje Bos. Dubici, koja postaje poprište krvavih borba između banske i turske Hrvatske; ta je borba završena požarevačkim mirom 1718, kad je B. D. potpala pod Tursku. Od 1941 u velikoj je župi Livac i Zapolje. Tu je sjedište kotara i općine sa 4157 stan. B. D. izvozi kukuruz, pšenicu, sijeno, perad, jaja i trguje konjima i rogatim blagom. Drveni most preko Une (dug 250 m) veže je s Hrvatskom Dubicom. Ostatci tvrđave i šančevi tik uz desnu obalu Une jedini su spomenici prošlosti B. D.

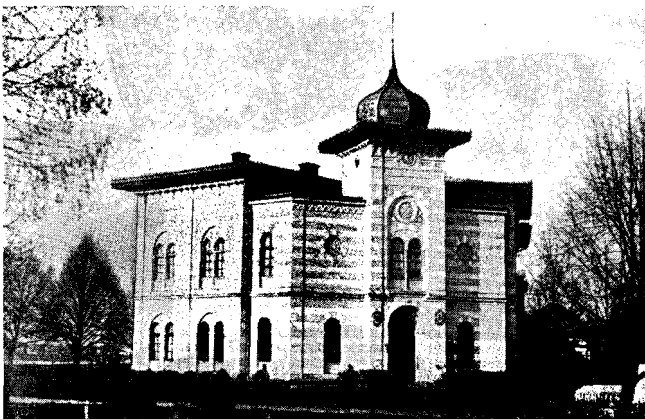
Povijest B. D. odigrala se najprije na lijevoj obali Une, 1237 pod vlašću je vojvode Kolomana, sina Andrije II., 1269 u vlasti je templara, 1312 prelazi u ruke viteškoga reda sv. Ivana, a zatim gospodare njom šubići sa Zrina do 1538, kad pada u vlast Turaka. Kat. župa Dubice spominje se već 1334, i to kao dvije župe, Gornja i Donja Dubica (sa samostanima pavlina i ivanovaca). Sadašnju je župu osnovao 1882 misionar P. V. Lach. V. Z.

BOSANSKA GRADIŠKA, kotarsko mjesto u Bosni, na desnoj obali Save nasuprot Stare Gradiške (slavonske) u velikoj župi Livac i Zapolje. Ima oko 4300 stan., najviše muslimana. Tu se drže dobro posjećeni sajmovi stokom.

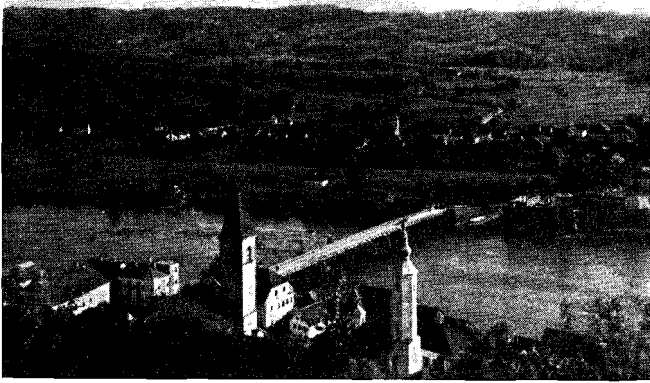
U 17. i 18. st. B. G. poprište je borba između Turaka i Austrije. Pod Turskom je sjedište kadiluka pod imenom Berbir. G. 1789 zauzeo ju je Laudon. Katolička župa Bos. Gradiške spominje se u 17. st., a obnovljena je 1837. G. 1334 bilo je na području današnje župe više župa zagrebačke biskupije: St. Georgius de Gradec (Gor. Podgraci), Osik, Turjak, vjerojatno Jablanica, i Gor. Kijevci (cistercijska podružnica od 1258). Katolička župa B. G. broji na tom području 3693 duše.

LIT.: K. Draganović, *Opći šematizam kat. crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo 1939. V. Z.

BOSANSKA KOSTAJNICA, trgovište na desnoj obali donjeg toka Une, nasuprot Hrv. Kostajnici, s kojom je spaja Napoleonov most. Na desnoj obali Une, t. j. na otoku između Une i Unčice, su ruševine Zrinskog grada, važnog uporišta u odbijanju turskih navala. B. K. ima ispostavu kotara Bosanski Novi, općinu i druge manje upravne i prosvjetne ustanove. U mjestu su i dvije tvornice, u kojima se izrađuju plugovi. Središte je žive trgo-

BOSANSKA GRADIŠKA, Vijećnica

BOSANSKA KOSTAJNICA

vine za prostrano zaleđe, što se ogleda i u samom tipu naselja, koje je izgrađeno uzduž glavne ulice »Čaršijek«, a to je dio uzdužne unske ceste. Ima 1800 stan. (1931).

BOSANSKA KRAJINA → Turska Hrvatska.

BOSANSKA KRUPA, među Unom i potokom Krušnicom na poluotoku u Krupskoj dolini, okružena šumovitim brdima, kotarsko je mjesto sa 3311 stan., u velikoj župi Krbava i Psat. Trguje stokom i žitom. Ima razvijen i veleobrt drva. Uz Unu na strmoj litici strše ruševine staroga grada.

Još za hrvatskih vladara poznat je u tom kraju grad Pset i istoimena župa sa županom Miroslavom (1072). Neki (Šišić) stavljaju Pset u današnji Bosanski Petrovac pod obroncima Grmeč-planine. Prvi put se spominje Krupa krajem 13. st. pod knezovima Babonićima. Rod krupskih Babonića izumire s Pavlom Babonićem, koji je ostavio udovicu roda Frankopana, radi čega nastaju borbe za tu baštinu između susjednih Babonića Blagajskih i Frankopana. Već 1400 pozivlju Blagaji u pomoć Turke protiv Frankopana. Kralj Sigismund poklanja Krupu Vukcu, banu bosanskom, pa je morade 1410 zauzeti silom banska vojska. Oko 1425 zalaže Sigismund Krupu Fridrihu Celjskom. Po smrti posljednjega kneza celjskog dolazi grad u kraljevske ruke. Među kasnijim gospodarima ističe se Ivan Karlović 1521. Po njegovoj smrti pripao je nasljednim pravom knezovima Zrinskim. Posljednji branioci ovoga grada pogiboše 1565 s vojvodom Bakićem. Na njihov spomen nedavno je sazidana crkva na mjestu, gdje su poginuli. G. 1692 spominje se kao dizdar Krupe Mustafabeg Badnjević, rodom Hrvat, sandžakbeg bihački i zapovjednik bihačke i krupske krajine.

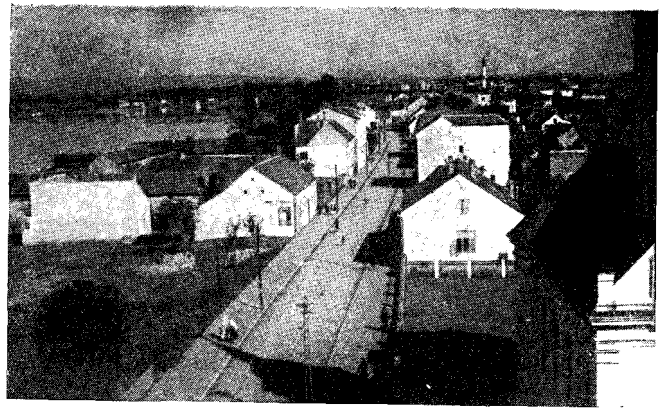
LIT.: R. Lopašić, *Bihać i Bihaćka krajina*, Zagreb 1890; V. Živić, *Na pragu hrvatskog orijenta*, Zagreb 1937. V. Z.

BOSANSKA POŠTA, politički list, izlazio od 15. studenog 1896 do konca 1898 u Sarajevu. Izdavao ga i uređivao Đuro Vrgnjanin. H. K.

BOSANSKA RAČA, željeznička postaja i malo naselje u sjeveroistočnoj Bosni, na desnoj obali Save. Kako je u blizini ušće Drine, kraj je dosta močvaran. Most preko Save spaja B. R. sa Srijemskom Račom. Od B. R. polazi uskotračna željeznička pruga, koja vodi preko Bijeljine u ugljenokop Ugljevik. Ta pruga ima preko odvojka Srijemska Rača—Šid spoj s prugom Zagreb—Zemun. N. P.

BOSANSKA VILA, književni časopis za zabavu, pouku i književnost, koji je izlazio u Sarajevu od 1886 do 1914. G. 1886 uređuju ga Božidar Nikasić i Nikola Šumonja, a g. 1887 s njime Nikola T. Kašiković, koji ga uređuje sam do g. 1909 i 1910 zajedno s Vladimirom Čorovićem, a od g. 1911 do 1912 s Petrom Kočićem. Od g. 1913 do kraja uređivao ga opet Vl. Čorović. M. O.

BOSANSKI BROD, mjesto u sjevernoj Bosni uz desnu obalu Save. B. B. je cestovni tip naselja i razvio se duž puta, koji iz doline rijeke Bosne vodi prema Savi, tako da selo Sijekovac i B. B. čine jedno naselje. Velikom mostom preko Save vezan je B. B. sa Slavonskim Brodom. U B. B. je zadnja postaja uskotračne bosanske željeznice, a mjesto je važno za prometni pretovar (željeznički, cestovni i riječni promet). Vrlo je lijepa i velika kolodvorska zgrada u maurskom slogu, koju je ovdje, na pragu Bosne, podigla austrijska uprava. Ima 4.439 stan. (1931), većinom Hrvata katoličke i islamske vjeroispovijesti, koji se ponajviše bave trgovinom i poljodjelstvom. U B. B. se nalazi veliko vele-

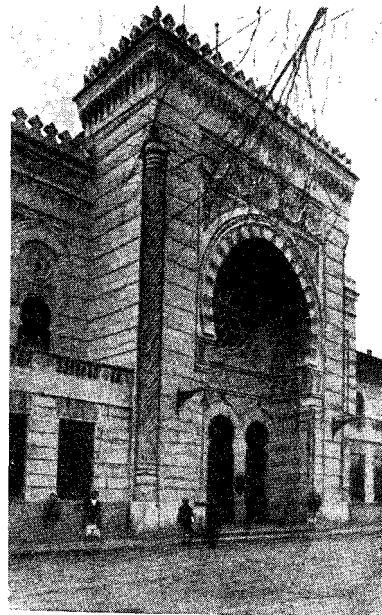
BOSANSKI BROD

(Foto Griesbach)

obrtničko poduzeće za rafineriju zemnog ulja i proizvodnju mnogih kemijskih proizvoda. U neposrednoj blizini mjesta je tvornica za konzerviranje voća i proizvodnju pekmeza. N. P.

B. B. nastao je prije Turaka istom prilikom kao i Slavonski B., s kojim je zapravo bio jedno naselje na velikom posjedu plemena Boričevića. Po kasnijim posjednicima iz

toga plemena, Berislavićima, nosilo je to naselje s obje strane Save jedno ime Berislavića Brod za razliku od Broda Gradiškoga, koji je isto tako obuhvatao obje obale te rijeke. Na slabijem i podvodnijem položaju nije se Brod na desnoj strani Save nikada mogao razviti u onako znatno mjesto, kao što je to bilo naselje na drugoj strani. Pod Turcima u 16. i 17. st. bilo je u njemu stotinjak muslimanskih kuća oko dobro utvrđenoga čardaka. U ratovanju od 1688—91 osvojila je kršćanska vojska Brod s obje strane Save, te je tom prilikom naselje na desnoj obali zajedno s utvrdama potpuno uništeno. Bosanski Brod ležao je onda do 1700 pust, a te su ga godine opet naselili okolni muslimani u tri-

(Foto Griesbach)

BOSANSKI BROD, Kolodvor

desetak domova, koji su ga ponovno utvrdili šamcima i čardakom. To je naselje, koje se odsad zvalo Turski Brod, trajalo do 1716, kada ga je graničarska vojska u ratu između Austrije i Turske iste godine zaposjela i opet potpuno uništila. Od te godine pa do 1739 ostalo je područje Turskoga Broda nenaseljeno, a obrađivali su ga slavonski Brođani i Varošani, jer je uski trak bosanske Posavine pripadao za to vrijeme Austriji. Kada je 1739 taj dio Bosne ponovno pripao Turskoj, okolni su ga muslimani opet nastanili, te je Turski Brod oko 1780 imao već pedesetak kuća s utvrđenom kulom pod zapovjedništvom age. U 19. st. poraslo je stanovništvo toga mjesta doseljavanjem, osobito katolika. Poslije okupacije mjesto je dobilo ime Bosanski Brod i steklo je položaj gradske općine. Od toga vremena umnažalo se sve više i naselje u njemu, pogotovu otkad je izgrađena pruga na Sarajevo. Danas Bosanski Brod ima 5000 stan.

LIT.: M. Mešić, *Grada svojih rasprava u »Radu«*, Starine, V., Zagreb 1873; T. Smičiklas, *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije*, II., Zagreb 1891; G. Bodenstein, *Povijest naselja u Posavini god. 1718—1739*, GLZM, Sarajevo 1907 i 1908; *Rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini*, 1895 i 1912. S. P.-6.

BOSANSKI NOVI, gradić na ušću Sane u Unu u velikoj župi Gora. Kotarsko je mjesto sa 4024 stan. (u većini muslimana); raskršće je putova i željeznice (Banja Luka, Bi-